

Altunsoy, B. (2021). Reji uygulamaları ve tütün kaçakçılığını engellemeye yönelik bir girişim: Kordon Bölükleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 547-602.

DOI: 10.21550/sosbilder.795093
Araştırma Makalesi / Research Article

REJİ UYGULAMALARI VE TÜTÜN KAÇAKÇILIĞINI ENGELLEMEYE YÖNELİK BİR GİRİŞİM: KORDON BÖLÜKLERİ

Burak ALTUNSOY*

Gönderim Tarihi / Sending Date: 14 Eylül / September 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 4 Aralık / December 2020

ÖZET

19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi ve askeri sorunlar, beraberinde mâli bir darboğaz oluşturdu. Devletin bu sorunu aşmak adına ilk etapta iç borçlanmaya gitmesi ihtiyaç duyulan para teminini sağlayamayınca 1853-1856 Kırım Savaşı esnasında ilk kez İngiltere'den dış borç alındı. Zaman içerisinde alınan dış borçlara yenilerinin eklenmesi bir süre sonra Osmanlı ekonomisinin iflasını doğurdu ve alacaklı devletler borçlarının teminini sağlamak için *Düyûn-ı Umûmiye İdaresi* kurarak Osmanlı Devleti'nin çeşitli vergi gelirlerine el koydu. Bu vergiler içerisinde yer alan tütün vergisinin gelirleri Reji İdaresi denilen kuruma bırakıldı ve Reji ülke içerisinde tekel (*yed-i vâhid*) şeklinde bütün tütün vergilerini toplamakla görevlendirildi. Fakat zamanla Reji ile tütün üreticisi arasında yaşanan sorunlar tütün kaçakçılığının artmasına yol açtı. Kaçakçılığı engellemek adına Reji'nin silahlı birliği olan kolcular ile kaçakçılar arasında çatışmalar yaşandı. Çalışmamızda yaşanan bu çatışmalara, Reji kolcularına destek için kurulan Kordon bölüklerinin teşkilat şemasına ve faaliyet alanlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kordon bölüğü, Reji, tütün, kolcu, *Düyûn-ı Umûmiye*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı, Bursa / TÜRKİYE, burakaltunsoy13@gmail.com

Regie Practices and an Initiative to Prevent Tobacco Smuggling: Kordon Unions

ABSTRACT

The political and military problems of the Ottoman Empire in the last quarter of the 19th century revealed a financial bottleneck. In order to overcome this problem, the government first went to domestic borrowing and could not provide the money needed, and in the Crimean War of 1853-1856, foreign debt was borrowed from Britain for the first time. The addition of new foreign debts to the foreign debts over time caused the bankruptcy of the Ottoman economy, and the creditor states established the Ottoman Public Debt Administration (OPDA) and seized various tax revenues of the Ottoman Empire in order to provide their debts. The revenues of the tobacco tax included in these taxes were left to the institution called the Regie Administration and the Regie was charged with collecting all tobacco taxes in the form of a monopoly (yed-i vâhid) within the country. But over time, the problems between the Regie and the tobacco producer led to an increase in tobacco smuggling. To prevent smuggling, clashes took place between the armed forces of the Regie and the smugglers. In our study, these conflicts, the organizational chart and fields of activity of the Kordon unions established to support the Regie rangers will be discussed.

Key words: Kordon Unions, Regie, tobacco, kolcu, Ottoman Public Debt Administration (OPDA)

Giriş

Osmanlı Devleti, 17. yüzyıldan itibaren başlayıp 18. yüzyılda artarak devam eden uzun ve çok cepheli savaşlar döneminden büyük yaralar alarak 19. yüzyıla girdi. Bu dönemde devletin siyasi ve askeri düzeni sarsılmış, ekonomik dengeler altüst olmuştu. Üstelik ülke içinde Fransız İhtilali neticesinde yaşanan milliyetçi ayaklanmalar Düvel-i Muazzama'nın desteğiyle büyüyor ve bastırılmıyordu. Daha önce yaşanan mâli sıkıntıları 1695 yılından itibaren mâlikâne, 1775 yılından sonra da esham uygulaması (Akkuş, 2018: 119) ve daha sonra Galata bankerlerinden aldığı borçlarla geçici bir şekilde öteleyen devlet, peş peşe gelen askeri harcamaları artık finanse edemeye başladı. Bu

nedenle devlet ricalinden yavaş yavaş dış borç alma fikri dillendirilmeye başladı¹. Ancak askeri ve kamu harcamalarının her geçen gün artması ve yapılan savaşlardan alınan yenilgiler sonucu yaşanan toprak kayıpları ve ödenen tazminatlar devleti Galata bankerlerinden ve Osmanlı bankasından borç almaya zorladı. Bunun yanında dış borç alımına bakış açısı da artık geçen yüzyılda olduğu gibi sert bir tepkiyle karşılanmıyordu. Toplanan vergilerin bütçeye olan katkısının görece artmasına rağmen (Quataert, 2004: 118) yetersizliği de² devleti bir dış borç alımına mecbur hale getirdi.

1853 yılında patlayan Kırım Savaşı ile artık devlet savaş finansmanını sağlamak adına kaçınılmaz olarak bir dış borç alımına gitme kararı aldı. Borç, savaş sırasında Osmanlı Devleti'ne fiili bir yardımda bulunmasa da yine de siyasi bir destek sağlayan İngiltere'den alındı. 1854 yılında alınan bu borç ileride kurulacak olan Düyûn-ı Umûmiye'nin ve Reji İdaresi'nin ilk adımı kabul edilebilir (Aydın vd., 2019: 21)³. Alınan bu borcun dışında 20 yıl gibi kısa bir sürede on dört kez daha dış borçlanmaya gidildi⁴.

¹ Dış borç alma fikri yeni bir fikir değildi, ilk kez 1783 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhâkı ve muhtemel bir savaşın çıkacağına belli olması üzerine Defter Emini Hasan Efendi, Fransa, Hollanda ve İspanya gibi devletlerden borç alınmasını teklif etmiş, Süleyman Fevzi Efendi ise Hristiyan memleketlerden borç almanın mahzurlarını anlatarak bu borcun Fas'tan alınabileceğini söylemişti (Akar & Al, 2003: 4).

² 19. yüzyılın başına kadar devletin önemli vergi kalemlerinden olan avarız, mukataa ve cizyeden sadece 141.508 Osmanlı lirası gibi düşük bir gelir elde edildi. Merkezi yapının güçlendiği Tanzimat dönemiyle vergi toplama konusundaki aksaklıklar giderilmiş olmasına rağmen dolaylı vergileri de eklediğimizde 1850 yılında devletin toplam vergi geliri 7.100.000 Osmanlı lirasıydı (Akkuş, 2018: 135). Anadolu'dan yapılan ihracatın % 85'i tarımsal ürünler olduğu için buradan da yüksek bir gelir elde edilemiyordu (Quataert, 1987: 19).

³ 1854 ve 1855 borçları hakkında detaylı bilgi için bk. Akar & Al, 2003.

⁴ 1854-1874 yılları arasında alınan borçların dökümü için bk. Aydın vd., 2019: 21; Küçük & Ertüzün, 1994: 60; Akkuş, 2018: 147.

1873 yılına gelindiğinde Avrupa’da meydana gelen krizin nakit para arzında yarattığı sıkıntıya 1874 yılı Osmanlı Devleti kıtlık ve kuraklığına bağlı vergi tahsilatı güclüğü eklenince kaçınılmaz ekonomik kriz yaşandı ve Osmanlı Devleti 6 Ekim 1875’te resmen iflasını açıkladı (Altun, 1995: 13).

Avrupa Tahvildarlarının Osmanlı Mâliyesine Müdahalesi: Düyûn-ı Umûmiye İdaresi’nin Kurulması

Hükümet 1875 kararlarıyla iflasını gizlemek adına borçların yarısını nakit, kalan yarısını da % 5 faizli tahvillerle ödeyeceğini duyurdu. Avrupa’daki mevcut alacaklı devletlerden gelen tepkilere aldirmeden bu kararını 30 Ekim 1875’te kanunlaştırdı. Haliyle bu uygulama Avrupa’da Osmanlı Devleti’ne borç veren tahvil sahipleri tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı. 1878 Berlin Antlaşması’nda Osmanlı Devleti her ne kadar borçlarını ödeme sözü verse de Avrupa’da artık açık bir şekilde Osmanlı mâliyesine el koyma fikirleri konuşmaya başlandı. Hükümet, iç işlerine müdahale edilmesini engellemek adına Tunuslu Hayreddin Paşa’nın öncülüğünde bir komisyon kurdu. Komisyonda alınan karar gereği Osmanlı Devleti’ne ait altı gelir kalemi, iç borçların taksitlerinin ödenmesi için ayrılacak, gelir fazlası olursa artan parayla dış borçlar da ödenebilecekti. Bu gelir kalemleri, daha önce Rûsumat Emaneti marifetiyle toplanan şu vergilerdi: Tuz inhisarı, tütün gelirleri, damga resmi, her türlü alkollü içkiden alınan vergiler, İstanbul ve çevresi balık resmi, belirli bölgelerden sağlanan İpek öşrü gelirleri (Kazgan, 1985: 707). Böylece devletin en önemli gelir kalemlerinden olan tütün vergisi geliri ilk kez borçlara karşılık olarak inhisar ediliyordu.

“Rüsûm-ı Sitte” adıyla kurulan kurul⁵ iç borçları ödemek için bahsi geçen altı vergi gelirini toplamaya başladı ve 1880 yılındaki ilk faaliyet senesinde 643.357 lira (Oktar, 1999: 459), 1881 yılında ise 728.403 lira net gelir elde etti (Altun, 1995: 13). Rüsûm-ı Sitte İdaresi vergi toplama konusunda beklenmedik şekilde başarılı olunca, Avrupa’daki alacaklı devletler Osmanlı Devleti’ne baskı yaparak öncelikle kendi borçlarının ödenmesi gerektiğine dair hükümete çağrıda bulundu. Hatta bir İngiliz filosu Akdeniz açıklarında dolaşıp işgal tehdidinde bulunarak gambot diplomasisi izledi⁶. Bu baskı sonuç verdi ve Avrupalı alacaklı devletler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan müzakereler neticesinde 28 Muharrem 1299 (20 Aralık 1881) tarihinde “Muharrem Kararnamesi” ilan edildi (Pamuk, 2018: 109). Kararnamenin 15. maddesi gereğince borçların tahsilatını ilgili devletler adına toplamak için İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya adına birer temsilci ile Osmanlı Devleti adına bir ve Osmanlı Bankası adına da bir temsilci olmak üzere toplam 7 kişiden oluşan Düyûn-ı Umûmiye İdaresi kuruldu (Lewis, 1997: 677).

Düyûn-ı Umûmiye, 125 milyon liralık Osmanlı borçları karşılığında (Küçük vd., 1994: 60) Rüsûm-ı Sitte’nin elinde olan ve içinde tütün inhisarının da bulunduğu altı vergi gelirlerine el koyabilecekti. Ayrıca idare, nizamnamenin 9. maddesince tütün inhisarını ele geçirebilme hakkına da sahipti (Altun, 1995: 14) ki böyle

⁵ Rüsûm-ı Sitte 10 yıl süreyle altı vergiyi işletme hakkına sahipti ve başında Hamilton Lang bulunuyordu. Rüsûm-ı Sitte’de 130’u gayrimüslim toplam 5714 kişi görev alıyordu (Karcı, 2015: 514).

⁶ Gambot diplomasisi; bir devletin başka bir devlete, diplomatik anlamda istediğini yaptırabilmek için donanmasıyla bir bölgeyi işgal tehdidinde bulunması ve istediği durum gerçekleşmezse savaşabileceğine dair gözdağı vermesi, bir yönüyle askeri blöf yapmasıdır. Bu politika bazen başarısız olup savaş başlatırken burada olduğu gibi bazen de istenen neticeyi vermiştir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bk. Cable, 1981; Yavuz, 2019: 31-45; Ernek Alan, 2015: 83-100.

bir durumda yılda 100.000 lira öşür geliri olan ve ihracatta ilk sırada yer alan (Quataert, 1987: 23) ayrıca 800.000 liranın üzerinde gelir sağlayan bir kaynağa sahip olabilecekti (Akpınar, 1998: 16). Zaten Düyûn-ı Umûmiye, kendisine verilen bu imtiyazı çok geçmeden Reji İdaresi'ni kurup tütünü tekelleştirerek kullandı.

Bir Gelir Kaynağı Olarak Tütün

Tütünün Osmanlı Devleti'nde ilk kez tanınmasının 1605 yılında I. Ahmed'in hükümdarlığı dönemine rastladığı düşünülse de (D'ohsson, 1980: 56) aslında tütün 1570 yılından itibaren Osmanlı topraklarında biliniyordu (Yılmaz, 2005: 15). İstanbul'a tam olarak hangi ülkeden geldiği bilinmiyor olsa da dönemin risalelerinde tütünün Avrupa'dan geldiği açık bir şekilde belirtilmiştir. (Akhisari, 2015: 51). Peçevi de tütünün Osmanlı'ya İngiltere'den şifâsı vardır denilerek getirilip satılmaya başladığı ama zaman içerisinde insanların müptela olduğu ve ehl-i keyf olmayanların dahi tütün kullanmaya başlayıp birbirlerinin yüzüne “puf puf” üflediklerini, hatta tütün hakkında manzumeler yazdığını, kokusunun ise keçelere dahi bulaştığını yazar (Peçevi, t.y.: 365). Gerçekten de tütün o kadar kısa sürede ülke içinde yayıldı ki günde 20 çubuk içmeyen yok denecek kadar az bir hale gelmeye başladı (D'ohsson, 1980: 56). Bu nedenle önceleri engellenmeye çalışılan tütün tüketimi, zamanla üretiminin yapılması ve önemli bir vergi kaynağı olmasının ardından devlet tarafından da serbest bırakıldı. Tütünden ilk resmi vergi 9 Ağustos 1688'de alındı (Çiftçi, 2014: 172). Tütünün yaygınlaşmasıyla zaman içinde tütün tüccarlarının sayısı da artmaya başladı. Mesela 1697'de İstanbul ve Selanik'te tütün tüccarı sayısı 229, satılan tütün miktarı ise yaklaşık 306.000 kıyye⁷ iken, 19. yüzyılın

⁷ Kıyye, Osmanlı Devleti ağırlık ölçülerinden olup 1 okka ve 400 dirheme denk gelmektedir. Bu da 1.2828 kilogram olarak hesaplanır. Osmanlı Devleti'nde tütün ağırlık hesaplamalarında genellikle kıyye (vukıyye) kullanılmıştır (İnalçık, 1991: 26-28).

hemen başında bu iki şehirde tütün tüccarı sayısı 1189, satılan tütün miktarı ise 7.443.000 kıyyeyi geçti (Yılmaz, 2005: 62). 1690 ile 1863 yılları arasında devlet tütünde sabit vergilendirme yönetimini uyguladı ancak beklediği geliri elde edemedi. 1863 bütçesinde tütün için beklenen gelir miktarının 13.800.000 milyon frank⁸ gibi düşük bir rakam olması bunu kanıtlar.

Tütünden sabit vergi toplama uygulaması 11 Ocak 1874 yılında yayımlanan “Duhan Resmi Hakkında Nizamname” ile sona erdi. Bu nizamname ile artık isteyen çiftçi istediği tütünü üretebilecek ancak üretim ve satış esnasında kontrol amaçlı paketlerin üzerine devlete ait bandrol yapıştırma zorunlu olacaktı. Böylece ilk defa tütün üzerinde devlet tekeli başladı (Çiftçi, 2014: 172). 1879’a kadar devam eden bandrol uygulaması ile toplanan tütün geliri, Osmanlı Devleti’nin iç ve dış borçlarının ödeyememesi neticesinde önce 1880’de Rüsûm-ı Sitte İdaresi’ne, 1881’de Düyûn-ı Umûmiye İdaresi’ne ve son olarak 1883’te Düyûn-ı Umûmiye’ye bağlı Reji İdaresi’ne bağlandı.

Memalik-i Şahane Duhanları Müşterekü’l-Menfaa Reji İdaresi’nin Kuruluşu

Osmanlı Devleti’nin 1854 yılıyla başlayan dış borç serüveninin 1875 yılında iflasla sonuçlanması, beraberinde Osmanlı gelirlerini alacaklıların inisiyatifine bırakacak sürecin başlangıcını oluşturdu. Bu gelirler içerisinde en dikkati çeken kaynak ise kuşkusuz tütün geliri idi. 17. yüzyıldan beri devletin vergi tahsil ettiği tütün, 19. yüzyıldan

⁸ Bu dönemde 23 frankın 1 Osmanlı lirasına denk geldiğini A. Du Velay’ın yayınladığı tablolardan anlıyoruz (Du Velay, 1903: 208). Bu durumda tütünden yaklaşık 600.000 Osmanlı lirası gibi bir gelir beklenmektedir ki 1863’te devletin toplam gelir beklentisinin yaklaşık 15.000.000 lira olduğu düşünüldüğünde tütünün toplam gelir içinde yalnızca % 4’lük bir miktarı karşıladığı anlaşılıyor. Bu da 1861’de kabul edilen sabit vergilendirme uygulamasının ne denli başarısız olduğunu göstermektedir.

İtibaren en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştu. Bu nedenle tütün geliri Osmanlı Devleti'ne borç veren Galata bankerlerinin de Avrupalı tahvil sahiplerinin de ilgisini çekmekteydi. Galata bankerleri Osmanlı Devleti'ne verdikleri iç borçları temin için kurdukları Rüsûm-ı Sitte'ye tütün varidatını aldıkları gibi Düvel-i Muazzama'nın baskısıyla kurulan Düyûn-ı Umûmiye'de doğrudan tütün gelirlerine el koydu.

Düyûn-ı Umûmiye, tütün gelirlerini daha iyi yönetebilmek adına Muharrem Kararnamesi'nin 9. maddesine tuz ve tütün inhisarını kendisine bağlı bir şirkete devredebileceğine dair bir madde ekletmişti⁹. Düyûn-ı Umûmiye idaresi, tuz inhisarını kendisi idare etmek istese de (Blaisdell, 1943: 119) tütün inhisarını kendisine bağlı bir şirkete devretmek için Osmanlı hükümeti ile görüşmelere başladı. Osmanlı Devleti, tütün inhisarının ayrı bir şirkete devrini engellemeye çalışsa da netice de Muharrem Kararnamesi'nin 9. maddesi gereği Server Paşa yönetimindeki komisyon bu şirketin kuruluşunu engelleyemedi. Düyûn-ı Umûmiye meclisinde yer alan rapor bu durumu kanıtlamaktadır: "...Fakat, kendisine mevcut sistem yerine müşterekülmenfaa bir Reji ikamesi teklifleri yapıldı¹⁰. Bize (Meclise) yapılan teklifler çok faydalıdır. Bunları, ancak bazı talî noktaları tâdil eyledikten sonra kabul ettik ve Muharrem kararnamesinin bize bahşettiği salâhiyete istinaden imtiyazı talep eden grubun Bâbîâli nezdinde yaptığı teşebbüslerde kendisine müzaheretle bulunduk (Blaisdell, 1943: 119).

Düyûn-ı Umûmiye ile Reji şirketi kurmak isteyen şirketlerin yaptığı görüşmeler olumlu sonuçlandı ve 27 Mayıs 1883 tarihinde

⁹ Tuz ve tütün ithali 1854'ten beri devlet tarafından kısıtlanmıştı. Ancak Düyûn-ı Umûmiye'nin Osmanlı mâli denetimine kısmen el koymasıyla tuz ve tütünün yabancı devletler tarafından Osmanlı Devleti'ne ihracı da kolaylaştı (Rüsûmat Salnamesi, 1332: 126).

¹⁰ Düyûn-ı Umûmiye meclisine bu teklif muhtemel ki Reji şirketi kurmak isteyen konsorsiyumdan geldi.

Viyana'dan Credit Anstalt, Berlin'de Banker S. Bleichröder ve Osmanlı Bankası ile ortaklarının oluşturduğu bir konsorsiyum tarafından resmi adı “Société de la Régie Co-interéssee des Tabacs de l'Empire Ottoman” olan kuruluş nizamnamesindeki ismiyle “Memalik-i Şahane Duhanları Müşterekü'l-Menfaa Reji İdaresi” adıyla anılan Reji idaresi resmen kuruldu (Batman, 2013: 29) ve faaliyetlerine 14 Nisan 1884 tarihi itibarıyla başladı (Karaca, 2013: 60). Düyûn-ı Umûmiye'ye bağlı Reji idaresinin kuruluşu aslında “tütün gelirlerinin aile içi devri” anlamına geliyordu (Quataert, 1987: 25). Kurulan yeni şirketten herkesin beklentisi yüksekti çünkü tütün inhisarının Düyûn-ı Umûmiye'ye geçiş tarihi olan 1882 ile Reji'nin inhisarı devraldığı 1883 tarihindeki bir yıllık ara dönemde bile tütünden toplamda 737.466 lira gelir elde edilmişti (Parvus, 1977: 159).

Reji'nin görev ve sorumluluklarını belirleyen şartnamelerin hazırlanması için yapılan çalışmalar neticesinde “Memalik-i Şahane Duhanları Müşterekü'l-Menfaa Reji İdaresinin Şartname ve Nizamnamesidir” ismiyle bir nizamname hazırlandı (BOA, İ. MMS. 75/3367)¹¹.

Nizamname toplam 29 asıl 1 de ek olmak üzere 30 maddeden oluşuyordu ve 30 yıl geçerliydi (Keskinlikç, 1999: 151). Bu maddeler içerisinde ilk madde şirketin ortaklarını, 2. madde merkezinin İstanbul olduğunu karara bağladı. 3. madde: “şirket tütün kaçağının men'i için iktiza eden memurları kendisi tayin edecektir. Bu memurların kıyafeti yine o sınıfta bulunan devlet memurları kıyafetine mutâbık olmak üzere Mâliye Nezaretince tâyin olunacaktır. Hükümet-i Seniyye dahi kaçağın men'i için şirket-i merkumeye her türlü muaveneti îfâ eder. Kaçakçılar kanunen mevzu olan mücâzâtı göreceklendir” şeklindeydi. Bu madde Reji'ye kaçakçılığın önlenmesi vazifesini yüklemişti. Reji bu maddeye

¹¹ Nizamnamenin tam metin halinde çeviri yazısı için bk. Gökdemir, 1994: 171-186.

istinaden ileride kendisine bağlı silahlı kolcu gruplarını ve Kordon bölüklerini teşkil edecek ve kaçakçılarla bilfiil çatışmaya girecektir.

7. madde Reji'nin zarar dahi etse senelik toplam 750.000 liralık bir ödemeyi senenin 4 ayında (Mart-Haziran-Eylül - Kanun-i Evvel) taksitler halinde Düyûn-ı Umûmiye'ye ödemesini öngörüyordu. Yani Düyûn-ı Umûmiye kendi gelirini garanti altına almıştı. 750.000 liralık Düyûn-ı Umûmiye ödemesinin ardından eğer para artarsa, artan miktar şu oranlarda taraflara bölüştürülecekti:

Tablo 1: Tütün gelirlerinden artan miktarların taraflara dağılımı

GELİR (LİRA)	DÜYÛN-I UMÛMİYE (%)	OSMANLI DEVLETİ (%)	REJİ ŞİRKETİ (%)
0 - 500.000	35	30	35
500.000 - 1.000.000	34	39	27
1.000.000 - 1.500.000	30	52	18
1.500.000 - 2.000.000	20	70	10
2.000.000 üstü	15	75	10

Kaynak: BOA. İ. MMS. 75/3367

Reji nizamnamesinin 11. maddesinde Rumeli-i Şarkî dışında bandrol uygulamasının olduğu tüm yerlerde şirket tütünleri alma ve satma imtiyazına ve mecburiyetine sahip olacaktı. İthal ve ihraç mallarından ise yalnızca devletin topladığı vergiyi alabilecek, ihracata engel olamayacaktı.

14. madde; tütün ziraati yapmak isteyen kişilerin öncelikle Reji idaresinden ruhsat alma zorunluluğu olduğu ve Reji'nin yarım dönümden az olmayan tüm tarlalara ruhsat vermeye mecbur tutulduğu, 15. madde; Reji'nin çiftçiye faizsiz kredi verme zorunluluğu, 16. madde; üretilen tütünlerin Reji ambarlarına taşınması ve bu ambarları her 100.000 kıyye tütün üretilen karye için Reji'nin açma zorunluluğu

bulunduğu, 17. madde; Ağustos ayına kadar üreticinin tütünlerini Reji ambarlarına nakletmeye mecbur olduğu, 18. madde; ambarlarda saklanan tütünlerin ilk 6 ay ücretsiz sonraki iki seneye kadar ücretli bir şekilde muhafaza edileceği, 19. madde; çiftçinin tütünlerini yalnızca Reji'ye satabileceği, 20. madde; tütünlerin alımı konusunda yaşanacak Reji - üretici anlaşmazlığı konusunda muhamminlerin (bilirkişiler) belirleyeceği fiyat üzerinden satışın gerçekleşeceği, 22. madde; tütünlerin ruhsatı olan dükkânlarda satılacağı, 23. madde; tütün dükkânlarında satılan tütünün defterlere kaydedileceği ve gerekirse Reji görevlilerinin defterleri denetleyebileceği kararlarını içermektedir.

Yukarıda bahsi geçen istisnasız tüm maddeler Reji ile üreticiler arasında sorun oluşturdu. Bu sorunların ortaya çıkmasında Reji'nin maddeleri kendi lehine yorumlaması ve hatalı uygulamaları olduğu kadar üreticilerin de Reji'nin fiyat politikası ve kaçakçılığı önlemeye yönelik uygulamaları neticesinde kaçakçılığa verdiği zımnî ve fiilî destek etkili olmuştur.

Meşru Mütegalibin Mazlum Zürra'ya Tahakkümü: Reji Uygulamaları

Reji İdaresi, Nisan 1884'te fiilen göreve başladığında hem Düyûn-ı Umûmiye, hem Osmanlı Devleti hem de Reji şirketinin beklentileri çok yüksekti. Her biri Reji şirketinin sağlayacağı faydadan istifade etmeyi umuyordu. Fakat her şeyden önce şirketin daha kuruluş aşamasında bazı sorunlarla karşılaşacağı belliydi. Bir kere Osmanlı tarihinde ilk kez yabancı bir şirketin Osmanlı mâliyesinin bir bölümünü denetliyor olması halk ve yerel idareci sınıf nezdinde olumsuz bir intiba oluşturuyordu. Tütün üreticileri mallarını Reji dışında herhangi bir yere satamıyorlardı ki bu durum istedikleri fiyatları muhtemelen alamayacakları algısı da oluşturmuştu. Bunun dışında Reji daha faaliyetlerine başlamadan önce ülkede hâlihazırda bir tütün kaçakçılığı sorunu mevcuttu. Hükümet kaçakçılığı önleme vazifesini de Reji'ye

yüklemişti. Tüm bunların yanında Avrupa devletlerine nazaran Osmanlı tebaasının kişi başı tütün tüketimi beklenenden çok aşağıdaydı¹². Bu da muhtemel tütün gelirlerinin beklenenden daha az olacağını gösteriyordu. Tüm bu olumsuz durumlara ilaveten Osmanlı Devleti'nin önemli tütün ihraç bölgelerinden olan Mısır, tütün inhisarı Reji'ye geçtiğinde Osmanlı Devleti'nden tütün alımını durdurma kararı aldı (Oktar, 1999: 461)¹³. Sonuç olarak Reji daha ülkede teşkilatlanmasını gerçekleştirir gerçekleştirmez bu sorunlarla boğuşmaya başladı.

Reji şirketi 5'i başkentte olmak üzere 12 kişilik bir yönetim kurulu ile Nisan 1884'te göreve başladı. Göreve başladığında Düyûn-ı Umûmiye'den devraldığı 500'ü fabrika işçisi olmak üzere yaklaşık 4500 kişiyi bünyesine dâhil etti. Böylece uygulama anlamında Düyûn-ı Umûmiye'den ayrılmayacağını belli etmişti. Zaten ayrışmasını gerektirecek bir durum da yoktu. İdari görev dışındaki çalışanların neredeyse tamamı Müslüman Osmanlı uyruğuydu Quataert, 1987: 26). Rejinin çalışmalarına başlamasıyla birçok tütün fabrikası sahibi fabrikalarını kapatmak zorunda kaldı (Nacar, 2019: 24). İşsiz kalan kişilerin bir kısmı başka yerlere göç etti, bir kısmı da kaçakçıların safına katıldı.

Reji ile tütün üretici arasında yaşanan ilk sorun ruhsat meselesiydi. Tütün tarımının yapılabilmesi için nizamnamenin 14. maddesi gereği üreticinin ruhsat alma zorunluluğu vardı¹⁴. Ruhsat verilmemesinin tek gerekçesi yarım dönümden küçük alanlarda tarım

¹² Kişi başı senelik tütün tüketimi Avusturya'da 1.3 kilogram, Macaristan'da 1.15 kilogram iken Osmanlı Devleti'nde 1895 yılında 256 gram, 1890 yılında ise 283 gramdı (Altun, 1995: 30).

¹³ Bu kararın alınmasında, Rejiyle beraber kapanan fabrikalarda çalışan işçilerin Mısır'a göçmesi ve Reji aleyhine Mısır'da kamuoyu oluşturması etkili olmuştur (Akpınar, 1998: 9-10).

¹⁴ Üreticilere verilen ruhsat için bk. Ek I, dükkânlarında tütün satmak isteyenlere verilen ruhsat için bk. Ek II.

yapılmasıydı. (Dığıroğlu, 2014: 237). Bundaki amaç da küçük alanlarda yapılan tütün ziraatinin denetimden uzak olması ve kaçakçılığa ortam hazırlama ihtimaliydi. Bu nedenle Reji böyle alanlara ruhsat vermedi ve buralarda yapılan tarımı kaçak kabul ederek elde edilen tütünlere el koydu ya da söktürdü. Üstelik bu çiftçilere para cezası verip, ödeyemeyenleri ihtiyar heyetinden kefalet alamazsa hapse attırdı (Gözcü & Çakmak, 2014: 224). Fakat Osmanlı Devleti'nin tarımsal şekillenmesinde bu tip küçük plantasyonlar da önemli bir yer kapladığı için (Yılmaz, 2005: 128) ciddi miktarda çiftçi mağdur oldu. Hükümet, ruhsatsız ekilen tütünlere söktürülmesi konusunda çoğu kez Reji'yi haksız buldu ve bu tütünlere imha edilmemesi gerektiğini Reji'ye bildirdi. Bu uyarıya rağmen 1889'da Reji memur ve kolcuları Akçaabat'ta bir tütün tarlasındaki tütünlere, ruhsatnamede yazılandan fazla olduğu gerekçesiyle sökmüş ve arbede yaşanmıştı. Bu işlemi gerçekleştiren memur, hükümet emirlerine aykırı hareket ettiği ve görevi kötüye kullandığı gerekçesiyle yargılanmıştı (Dığıroğlu, 2007: 68-69). Reji, mağdur olan çiftçiden ziyade gelir odaklı hareket ediyordu. Yarım dönümden küçük yerlere tarım izni verirse nizamnameye aykırı hareket edeceği gibi bir de buradan toplanacak tütün için daha fazla memur ve denetim için daha fazla kolcu istihdam etmek zorunda kalacaktı.

Reji'nin ruhsatname vermeme durumu yalnızca yarım dönümden küçük yerler için geçerliyken Reji ruhsatname vermeme hakkını yer yer kendi çıkarları için de kullanmıştı. Kalitesiz tütün satın almak istemediğinden belirli bölgelerde tütün tarımı yapan çiftçilere ruhsat verme konusunda gevşek davranmış, bazen ruhsat kâğıtlarını kabul etmemiş, hatta okuma-yazma bilmeyen köylüye ruhsat kâğıdı diye "Reji'den borç para istemeyeceğine dair" kâğıt bile imzalatmıştı (Gökdemir, 1994: 63). Ruhsat görünürde parasız olsa da çiftçi muhtariye, pul parası, arzuhalci parası, vekâletname parası, yol parası gibi ücretler ödemek zorundaydı. Bu da üretici için fazladan mâliyet

anlamı taşıyordu. Bazen bu ücretleri ödediği halde kendisine ruhsat verilmiyordu. Mesela Bursa’da, ruhsat için başvuranların yalnızca % 10’una ruhsat verildiği bir dönem olmuştu (Ösen, 2015: 53). Reji’den ruhsatname alma konusunda sıkıntı yaşayan ve bu durumu hükümete ileten yerler genellikle Selanik, Aydın, Yozgat, Adana, Ankara ve Hudâvendigâr bölgeleriydi (Dığıroğlu, 2007: 67). Tütün kaçakçılığının bahsi geçen bölgelerde ağırlık kazanması ve Kordon bölüklerinin de bu bölgelerin bir kısmında teşkilatlandırılması bu açıdan oldukça anlamlıdır.

Reji’nin tütünlerini satın almayacağı tarlalara ruhsat vermesi de bir başka sorundu. Trabzon’daki Meşveret gazetesinin imtiyaz sahibi Naci Bey, “Zürra’ Sızlanıyor, Reji İnadına Sebat Ediyor” başlığıyla yazdığı makalesinde bu durumu açıkça ifade ediyordu:

“Ba-husus bir zürra’, tarlasına tütün zer’ etmek için Reji İdaresi’ne müracaatla ruhsatname istihsal etmeye mecbur tutulur ki bu da Reji ’nin zer’ edilecek tütünleri bilahare mübâyaa etmek mecburiyetinde olduğuna işarettir. Mademki Reji bir zürra’ a tütün ekmek için müsaade veriyor, o fakir köylü de güneşin karşısında günlerce uğraşarak mahsulünü yetiştiriyor. Şu halde Reji, tütün zer’i için ruhsat verdiği tarlalarda yetiyecek mahsulatı mübâyaa edeceğini evvelce taahhüt etmiş oluyor. Eğer kendisine fazla mal lazım değilse bidayeten ruhsat vermemeliydi, ruhsat verdiği halde ‘bana iyi mal lazım değildir’ veyahut ‘bu sene tütün mübâyaa etmeyeceğim’ der ise fukara zürra’ın elindeki tütünler ne olacak? Zavallı zürra! Reji almaz, tüccar İskenderiye malı değildir diye rağbet göstermez, kaçağa vermiş olsa yarın koçanını dolduramayacağı için mesul ve mutazarrır olarak hükümete gider, derdini anlatamaz. Reji’ye gider kovulur, fırıncı ekmek vermez, manav yüzüne bakmaz. Şimdi düşünelim: Bu öyle bir mal ki ya Reji alacaktır veyahut memalik-i ecnebiyeye mal sevk eden birkaç tüccar mübâyaa edecektir. Halbuki her tütün, hariç için elverişli olmadığından behemehal dahilde sarf olunmak lazımdır. Bu tütünleri de ancak Reji alabilir ve şartname mucibince de almak mecburiyetindedir. Hükümet ise her zaman Reji’yi bu şartname dairesinde harekete davet eylemek hak ve salahiyetine haizdir.” (Akpınar, 2013: 229)

Şirket ruhsatnameyi yalnızca iyi tütün üretilecek yerlerde yenileyeceğini ve vazifesinin Türk tütününü dünyaya duyurmak olduğunu söyleyerek ruhsat meselesinde nizamnameye aykırı hareketini meşrulaştırmaya çalışıyordu (Dıġırođlu, 2012: 396).

Reji ile üretici arasında faizsiz kredi verme meselesi yaşanan bir diğer sorundu. Nizamnamenin 15. maddesinde Reji'nin üreticiye faizsiz borç verme zorunluluğu varken Reji kalitesiz tütün üretiminin yapıldığı yerlerde bu zorunluluğu uygulamıyordu. Reji'den önce çiftçiler, yerel toprak ağaları ve tüccardan borç para alıyor bunun karşılığında da alacaklılar topraktaki tütünün bir miktarına piyasadan daha ucuza el koyabiliyordu (Altun, 1995: 31). Reji'nin faizsiz borç vermesinin Osmanlı yönetimi tarafından istenmesindeki amaç hem bu aracı kesimi ortadan kaldırmak hem de üreticiyi rahatlatmaktı. Tahmini ürün bedelinin % 50'si kadar faizsiz borç vermek zorunda olan Reji, şirketinin sermaye yetersizliğini bahane ederek çoğu zaman çiftçiyi faizle borç almaya itiyordu (Dıġırođlu, 2014: 241).

Rejinin, nizamnamenin 17. maddesine göre tütünleri saklamak için ambarlar inşa etmesi zorunluyken çoğu kez bu ambarları yapmıyordu. Altı ay ücretsiz sakladığı malları altıncı ayın sonunda yüksek kira bedelleriyle muhafazaya devam ediyor¹⁵ bazen ambara yüklenen ve satın alınan malların parasını ödemeyerek çiftçiyi mağdur ediyordu. Rejinin ambar inşa etmemesi sonucu bazen üreticiler mallarını teslim tarihi olan Ağustos ayında teslim edemiyor bu durumda da Reji bu malları kaçak kabul ederek müsadere ediyordu (Akpınar, 1998: 12). Reji'nin bu uygulaması, üretici tarafından hükümete şikâyet edilmiş ve hükümet bu konuda üreticiyi haklı bularak tütün üreticilerinin ürünlerini nakledebilecek duruma geldiğinde nakletmesini, bunun için Reji'nin üreticiye ertesi senenin Ağustos ayına

¹⁵ 6 ayda bir her denk tütün için 10 kuruş, her bir balya için 7 kuruş 20 para alınıyordu (Düstür, 1937: 722).

kadar zaman tanınması gerektiğine dair emir yayınlamak zorunda kalmıştır (BOA. DH. MKT., 1356/118). Çoğu zaman ambarlara yüklenen mallardaki yaşanan firelerin üreticiye ihale edilmesi ve ödenecek fiyattan düşülmesi de bir başka problemdi (Yerasimos, 1975: 917)

Reji ile üretici arasındaki sorunların belki de en büyüğü ürünlerin fiyatlandırılmasıydı. Çoğu zaman ürünün bedelinden çok daha aşağı fiyat veren Reji, ülkede tekel olmasını da fırsat bilerek düşük fiyattan ürünü alabiliyordu. Bazen kıyyesi 100 kuruş olan tütüne 10 para gibi çok düşük ücretler ödüyordu. Hatta bazen tüccara kolcular vasıtasıyla şiddet uygulayarak düşük fiyattan mal alımı gerçekleştiriyordu (Ösen, 2015: 54). Reji'nin uyguladığı bu fiyat politikası zaman zaman halk tarafından yetkililere şikâyet edilmiştir. Mesela Trabzon'daki halk mülki amirlerine Reji'yi şikâyet ederken şunları söylüyordu: *“Daha önceki yıl 90 kuruşa aldığı malı bu sene 45-50 kuruşa alıyor. Bundan fazlaya kat'iyen almam diyor. Birçok defa itirazatta bulundukta idare-i mezkure bu feryat ve defatımıza hiç nazarı dikkat ve ehemmiyet vermiyor. Hal böyleyken Reji idaresi 'ben o fiyata almam, gidiniz tüccara satınız' diye bize şifahen emir veriyor”* (Akpınar, 2013: 230). Böylece üretici, tüccar ile Reji arasında bir tercih yapmaya zorlanıyor ve iki taraf arasında eziliyordu.

Sigara ve tütünlerin kalitesiz ve eksik üretimi sorunu da yaşanan bir diğer problemdi. Fakat diğer sorunlara nazaran bu sorun yalnızca üreticiyi değil tüm toplumu Reji idaresine karşı olumsuz düşüncelere sevk etti. 140 paraya satılan sigaraların tütünlerinin kaba kâğıtlara sarılması, sigaraların paketlerinden eksik sigara çıkması bazen de hiç sigara çıkmaması yaşanan problemlerin başında geliyordu. İzmir'deki Hizmet gazetesinin bir haberinde ismi verilmeyen bir sigara tiryakisinin yazdığı şikâyet yazısı yayımlanmış, bu yazıda tiryakinin üç meteliğe aldığı paketin içinden üzüm çöpü ve insan saçının çıktığı aktarılmıştı (Gökdemir, 1994: 91). Üstelik bu kalitesiz tütünlerin fahiş fiyatlara

satılması da toplumun Reji'ye karşı bakışını olumsuz yönde etkiledi. 1885 yılında ortalama 7,6 kuruştan tütün alan Reji İdaresi bu tütünleri 26,10 kuruşa satarak % 343, 1889'da ise 6,5 kuruşa aldığı tütünü 28,1 kuruşa satarak % 432 kar elde etmişti (Parvus, 1977: 161). Bir noktadan sonra Reji ile çiftçi arasında yaşanan sorunlar o denli arttı ki devlet iki taraf arasındaki ilişkileri düzenleyen 28 Kasım 1886 tarihli yeni bir nizamname hazırlamak zorunda kaldı¹⁶.

Bahsi geçen tüm bu sorunların ortaya çıkışında inhisar sisteminin kendinden kaynaklı açmazlar ve Reji nizamnamesinin kurgulanmasından doğan sonuçlar vardı. İhraç edilenler dışındaki tüm tütünlerin Reji tarafından alınmasını zorunlu tutmak Reji'nin hareket alanını kısıtlıyordu. Reji ülke içindeki tüm tütünleri satın alabilecek sermayeye sahip olmadığından ya sadece kaliteli ürünleri almayı tercih ediyor ya da üretimi sınırlandırarak sermayesi mikyasınca ürün almaya çalışıyordu. Ruhsat vermeme, ambar inşasını geciktirme ve üreticiye kredi sağlamama gibi sorunların temelinde bu durum yatmaktaydı. Tütünlerin tamamını alamayıp yalnız kaliteli tütünleri alma çabası, ülke genelinde yoğun olarak yapılan tütün ziraatinin üreticisini Reji'ye mahkûm etme durumuyla eşleşince çiftçilerin büyük çoğunluğu Reji'nin düşük fiyat politikasına ya da kalitesiz tütünlerini yüksek fiyattan satmasına boyun eğmek zorunda kalıyordu. Bunu kabul etmeyenler ise kaçak üretim yapıyor veya ürettiği tütünü kaçakçılara satıyordu. Böylece bu fâsit daireden yasal olmayan bir çıkış yolu bulmuş oluyordu. Kaçakçılık sayesinde ruhsat peşinde koşmak ya da ürününü ambarlara taşımak zorunda kalmayan üretici, devlete vermek zorunda olduğu vergiyi de ödememiş oluyordu. Dahası ürününü Reji'nin verdiği fiyattan çok daha fazlasına kaçakçılara satabiliyordu. Tüm bu etmenler ülke içinde kaçakçılığın yaygınlaşmasına yol açan gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁶ Bu nizamname için bk. Düstur, 1937: 696-728.

Reji Kolcusu-Tütün Kaçakçıları Arasındaki Çatışmalar

Tütün kaçakçılığı, Reji'nin Osmanlı tütün inhisarını almasıyla yaygınlaşsa da esasında tütün üretiminin başladığı ilk dönemden yaklaşık 30 yıl sonra 17. yüzyılın başına kadar gitmektedir. Özellikle 1609-1649 yıllarında tütünün yasaklandığı dönemde ilk tütün kaçakçılığı faaliyetlerinin başladığı söylenebilir (Yılmaz, 2005: 127). Zaman içerisinde tütünün ülke topraklarında yaygınlaşması ve tütün tüccarının ortaya çıkışıyla birlikte kaçakçılık daha da arttı ve “*dıravacı*” denilen kaçakçı bir grup oluşmaya başladı.

Tütün kaçakçılığı yalnızca tüccarlar tarafından değil, üreticiler tarafından da yapılıyordu. Üreticiler kendi tüketimi için ayırdığını söylediği tütünleri herhangi bir vergi ödemedi pazarlara ulaştırıyor ve peyderpey satıyordu. Fakat üreticinin kaçırdığı tütün tüccarından çok daha az miktardaydı.

Tütün kaçakçısı sayısı, bilhassa 18. yüzyıldan itibaren tütün tarımının yaygınlaşmasıyla birlikte artış göstermeye başladı. Tütün kaçakçılığı yalnızca kâr sağlayan bir iş değil aynı zamanda devletin yüklediği ağır vergilerden bir kaçış, yerel beylerin keyfi uygulamalarına bir başkaldırıydı. Devlet bu tip durumlarda gereken önlemleri almaya gayret gösteriyor ve kaçakçıları kürek, kalebentlik gibi cezalara çarptırıyordu.

Kaçakçılık taşrada daha kolay yapılıyor olsa da kaza ve şehir merkezlerinde de tütün kaçırma faaliyetleri yaşanıyordu. Buna karşı devlet gümrük emininin tayin ettiği bir vekil, semtin idarecisi, kadı ve imamdan oluşan 4 kişilik bir heyetle şüpheli evleri ve mekânları arayabiliyordu (Yılmaz, 2005: 139).

Tanzimat dönemiyle beraber kaçakçılığı önleme yöntemi daha da sistemleşti ve tütün üretiminin her adımı kanunlarla kontrol altına alındı. Bunun yanında zabtiye birliklerinin desteğiyle kaçakçılık mümkün olduğunca azaltılmaya çalışıldı. Reji İdaresi'nin menfi

uygulamaları ile birlikte tütün kaçakçılığının arttığı gerçeği ortadaysa da Tanzimat dönemi ile Reji idaresi arasındaki dönemde, bilhassa tütünün Rüsûmat Emaneti kontrolünde olduğu ara dönemde tütün kaçakçılığı çok sık yapılıyor ve devlet buna dair çeşitli önlemler alıyordu. Bu önlemler bazen para cezası ve kaçak tütün satan dükkânın mühürlenmesi ve kişilerin derdest edilmesi bazen de Rüsûmat kolcularının silahlandırılarak tütün kaçakçılarıyla mücadelesinin sağlanması şeklinde cereyan ediyordu. Mesela 1875 tarihli bir belgede Dersaadet'te bıçakhâne çavuşu olan Kemahlı Mehmet'in dükkânında 2 kıyye 160 dirhem kaçak tütün ve dört kıyyelik bandrollü boş kâğıt bulunmuş, normal şartlarda derdest edilmesi gerekirken kişi kaçmış ve bulunamamış bu nedenle dükkânı mühürlenmişti. Ayrıca bey'eye tezkiresi alınmaksızın tütüncü dükkânı açanların, bu dükkânlarda tömbeki, ecnebi sigarası satanların dükkânlarının kapatılıp kayıt altına alınması ve kendisine kesilen para cezasını on beş gün içinde ödenmezse dükkânlarındaki mallara el konulup satılacağı ve elde edilen paradan nakdi para cezası ve vergi ödeneceği belirtilmişti. Bu uygulama firar eden Mehmet ve dükkânı için de uygulanacaktı (BOA. ŞD., 562/11). Kaçak tütün satan dükkânlar için uygulanan para cezasının miktarı ise “bir kıyyeden ibaret olarak tutulan kaçak tütünlerden kırk ve yarım kıyyeden yirmi, rub' kıyyeden on kuruş olarak ceza-yı nakdi ahzı” şeklinde belirlenmişti (BOA. MV., 31/2).

Tütün kaçakçıları yaptıkları işin gayrimeşruluğu dışında bazen devlet görevlilerine cebri zorbalıklarda da bulunabiliyordu. Mesela Aydın vilayetinde Şemseddin oğlu İbrahim, kaçak tütününü yakaladı diye Kırkağaç Rüsûm-ı Sitte Tütün Yoklama Kâtibi Mustafa Efendi'nin burnunu kesmiş ve kaçan İbrahim'in yakalanması için emir yazılmıştı (BOA. DH. MKT., 1339/39)¹⁷. Kaçakçılığın özellikle sahil şeridinden

¹⁷ Tütün kaçakçılarının devlet görevlilerine karşı silahlı mücadelesi hakkında Konya'dan gönderilen bir belgede; tütün kaçakçılığının araştırılması ve takibi için

çok sık yapıldığı bilinmekteydi. Sahillerde kayıklarla yapılan tütün kaçakçılığı ile mücadele etmek için yakalanan malların müsadere edilmesine dair takip edilecek esaslar hükümet tarafından belirlenmişti. (BOA. HR. TH. 59/8). Ayrıca denizlerdeki kaçakçılığın engellenmesi için “tarassut kayıkları”, “karakol vapurları”, “muhafaza vapurları” adıyla sahil güvenlik timleri oluşturuldu (Dıġıroġlu, 2007: 121).

Devlet kaçakçılarla mücadelenin silahlı bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini kısa sürede kavradı. Şûrâ-yı Devlet'ten Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Aralık 1882 tarihli bir yazıda tuz ve tütün kaçakçılarının önünün alınamadığı, tuz kaçakçılığı az olsa da tütün kaçakçılığının çok yaygın olduğu ve tütün kaçakçıları silahlı gruplar halinde şehir içlerinde dolanırken Rüsûmat kolcuları¹⁸ silahsız olduklarından bunlara karşı koyamadığı belirtildikten sonra kolcuların da silahlanması kararı alındı. Rüsûmat kolcularının silahlarını nasıl kullanacaklarına dair bir nizamname olmadığından hâlihazırdaki silah kullanma nizamnamesine tabi olacakları da yine bu belgede belirtilmişti (BOA. ŞD. 572/4 Lef 7). Yine 1883 yılı başında Şûrâ-yı Devlet, Sürmene, Of ve Rize taraflarında tütün kaçakçılığının çok olduğundan o bölgelerde bir kol sandalı dolaştırılması gerektiğine dair bir mazbata hazırlamıştı (BOA. Y. A. RES., 20/16).

görevlendirilen Rüsûmat kolcularına ve yardımcı olmak için yanına verilen askerlere karşı kaçakçılar tarafından silah gösterilmesi durumunda askerlerin ve kolcuların “mukabele-i bi'l-misil icrasında tereddüt edilmemesi” gerektiğine dair ruhsat verilmiştir (BOA. ŞD. 571/50).

¹⁸ Kolcu, gümrük, orman ve tütün rejisi gibi müesseselerde muhafaza memurları için kullanılan bir tabirdir. Kaçakçılar takip için kol gezdiklerinden kendilerine bu ad verilmiştir. Kola çıkmak ise; hırsız, uğursuz takımının kötülüklerine mahal bırakmamak, asayiş korumak maksadıyla zabıta kuvvetlerinin şehir içinde dolaşmaları anlamına gelir. Yeniçeri ocağının kaldırılmasına kadar kola yeniçeriler, zabıte teşkilatının yapılanmasından sonra zabtiyeler, en nihayet jandarmalar kola çıkarlardı (Pakalın, 1993: 288).

Reji'nin tütün inhisarını almasına kadar yaşanan bu gelişmeler şu iki durumu açıkça ortaya koymaktadır. Birincisi; tütün kaçakçılığının, Reji'ye karşı milli bir mesele haline getirilip ecnebi tahakkümüne karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıktığı düşüncesinin yanlışlığı anlaşılmış oldu. Çünkü daha Reji, Osmanlı Devleti'nde teşkilat kurmamışken yine de tütün kaçakçılarının silahlı bir şekilde örgütlendiği ve gerektiğinde devletin Osmanlı uyruklu Müslüman görevlileriyle de mücadele ettiği anlaşılmaktadır. İkinci olarak; Reji'nin silahlı kolcularının, tütün kaçakçılarının silahlanmasına neden olduğu bilgisinin de düzeltilmesi gerekir. Çünkü Reji'den önce kaçakçılığı önlemek için faaliyette bulunan Rüsûmat kolcularının ellerinde henüz silah yokken bile tütün kaçakçılarının silahlarla hareket ettiği ve Rüsûmat kolcularına silahlı bir şekilde mukavemet ettiği anlaşılmaktadır¹⁹. Bu açıdan bakıldığında adına türküler, maniler yazılan²⁰ ve “kurt bunalırsa köye iner, kul bunalırsa dağa çıkar” sözüyle yaptıklarına meşruiyet kazandırılmaya çalışılan ayıngacıların²¹ esasında Reji'den önce de çeşitli amaçlarla silahlı gruplar halinde kaçakçılık yaptıkları anlaşılmaktadır.

Reji'den çok önce başlayan tütün kaçakçılığının Reji ile birlikte zirve yaptığı ve toplumun hemen her kesiminin ve yerel idarecilerin

¹⁹ Filiz Dığıroğlu da, Quataert'in tütün kaçakçılarına toplumsal bir misyon yüklemesinin ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini ve tütün kaçakçılığının Reji'nin uygulamaları sonucu değil daha öncesinde de var olduğunu ifade etmiştir (2007: 105-106).

²⁰ Kaçakçılar hakkında yazılan türkülerin bir kısmı için bk. Yardımcı, 2017: 100-127; Senel, 2007: 361-370.

²¹ Ayıngacı, silahlı tütün kaçakçıları için kullanılan genel bir tabirdir. Bunlar içinde en meşhurları Çakırcalı Mehmet Efe'nin hayatı ve eşkıyalık faaliyetleri için bk. Yetgin, 2003. Ayrıca bu eşkıyaların bir kısmı Makedonya ve Karadeniz bölgesinde de faaliyetlerde bulunmuş ve bunlar hakkında “şaki”, “erbab-ı şekavet” gibi tabirler kullanılmıştır (Dığıroğlu, 2014: 254).

kaçakçılar lehine hareket ettiği aşikârdır. Bu durumu, Reji genel müdürlüğünü yapan Lui Ramber'in anılarında görebilmekteyiz:

“Ekim'in birinci günü işe başladım. Elime verilen karmakarışık yumağı sökmeye çalışıyorum. Bu da kolay bir iş değil. Bir Reji inhisarı vücuda getirilmiş, fakat bundan mantıki sonuç alınamamıştır. Tütün ekimi serbesttir. Yalnız çiftçi Reji'den dikme müsaadesi alacaktır. Reji ise bu müsaadeyi vermeye mecburdur. Bundan başka yaprak tütün ihracatı da serbesttir. Satılmayan tütünlere gelince Reji, çoğu çiftçiler tarafından seçilen muhamminlerce takdir edilmiş bir fiyat karşılığında bunları almaya mecburdur. Bu tarz ile Reji öyle bir müessese haline gelmiştir ki ekici ile daima bir mücadele halindedir. Aynı zamanda ekiciyi koruyan mahalli hükümetle de boğaz boğaza uğraşır. Anlaşıyor ki bu işin idaresi gayet güçtür. Fakat buna rağmen kabul ediyorum.” (Ramber, 1975: 81)

Reji, tütün inhisarını Düyûn-ı Umûmiye'den devralıp göreve başladığında, kâr amacı güden uygulamaları ve tütün üreticisine yönelik sert tutumu neticesinde kaçakçılık iyiden iyiye artmaya başladı. Reji döneminde kaçakçı sayısındaki artışı, yalnızca Reji'nin fiiliyatta gerçekleştirdiği uygulamalarda değil “kaçakçı” tabirindeki geniş anlamda da aramak gerekir. Reji'ye göre tarlasına izinsiz veya ruhsatnâmesiz tütün eken çiftçiden dükkânında kaçak tütün bulunduran tütün bayisine, üretilen tütünü izinsiz nakliye eden nakliyatçıdan kaçakçılık işini meslek edinen kişilere kadar herkes kaçakçı olarak görülüyordu (Dıġıroġlu, 2007: 103). Son grupta yer alan kişiler çoġu zaman 8-10 kişilik gruplar halinde²² hareket ediyordu. Bahsi geçen kaçakçılara karşı, maaşlarını Reji'nin karşılayacağı bir kolcu teşkilatı kuruldu. Zaten Reji'nin oportünist yaklaşımından bıkan halk bir de Reji'nin kurduğu silahlı kolcuların sert müdahalelerine maruz kalınca kaçakçılara destek vermeye başladı. Kaçakçılarla tütün kolcuları arasında yaşanan silahlı mücadele çoġu zaman amacından saptı ve iki taraftan birinin, bulunduğu bölgede güç sağlama gösterisine dönmeye

²² Bu sayı bazı durumlarda 300-500 kişiye kadar çıkabiliyordu (Dıġıroġlu, 2007: 103).

başladı. Reji kolcuları ile tütün kaçakçıları arasında yaşanan çatışmalar öyle boyuta ulaştı ki kaçakçılar çatışmalar sırasında ölme ihtimalleri olduğunu bildiği için vasiyetnamelerini yazıp kefenlerini yanlarında taşıyarak dolaşmaya başladı (Karaca, 2003: 69).

Reji'nin seçtiği tütün kolcuları genellikle daha önce suça bulaşmış sabıkalı insanlardan oluşuyordu (Ahmet, 2012: 196)²³. Kaçak tütün arama ve bulma görevi de kendilerine verildiğinden çoğu kez görevlerini kötüye kullanıyor ve halkın tepkisini çekecek uygulamalarda bulunuyorlardı. Mesela zâhire almak için Eskişehir'e giden köylüler dönüşte, yanlarında kaçak tütün olmadığı halde kolcular tarafından durdurulup hayvanlarına el konulmuş ve Bursa Reji Nezareti'ne gönderilmişti (BOA. DH. MKT., 573/65).

Başlangıçta düzensiz kuvvetlerden oluşan kolcular zamanla teşkilatlanmaya başladı. Kaçakçıların at kullanması üzerine kolcular da at kullanmaya başladı. (Dığıroğlu, 2012: 400). Polis ve jandarmanın, tütün kaçakçılığının engellenmesi konusunda yalnızca ihtiyaç halinde kolculara yardımcı olması, kaçakçılarla mücadele eden yegâne gücün Reji kolcuları olmasını sağladı (Temel, 2001: 9). Bu da kendilerine sınırsız bir özgüven ve çoğu kez kötüye kullandıkları kanuni bir güç veriyordu. Bu güç onlarda kısa sürede yalnızca kaçakçılara karşı değil halka karşı da uygunsuz davranışlar sergilemek gibi faaliyetlerde bulunma sonucunu doğurdu. Mesela basında çıkan haberlerde; Reji kolcularının piknik yapan insanların yiyeceklerine el koyduğu, yolcuların yollarını kesip paralarını aldığı, kadın erkek fark etmeksizin

²³ Kolculara genellikle tekâüd verilmemekteydi. Ayrıca 2 lira gibi düşük bir ücrete çalışmaktaydılar (Ramber, 1975: 160). Bu da onları gayr-i meşru maddi gelir elde etme arayışlarına sürüklemekteydi. Hâlbuki Reji'den önce tütün inhisarını işleten Düyûn-ı Umûmiye çalışanlarının, gelirlerini artırmak için başka işlerde çalışmalarına müsaade edildiği ve yaşlandıklarında tekâüd aldıkları bilinmektedir (Çiftçi: 2012: 912).

insanların üstlerini aradığı bunun yanında kaçakçılarla girişilen silahlı çatışmalarda çevre dükkânlara zarar verdikleri yazılıyordu. Hatta daha da ileri giden bir tütün kolcusu bir polis müdürünün arabasına tütün arama bahanesiyle elinde kama ile girmeye çalışınca müdür tarafından etkisiz hale getirilmişti (Gökdemir, 1993: 331). İzmir’de tütün kolcuları kaçak tütün arama bahanesiyle yoldan geçen halkın heybesine, çantasına, bavuluna ellerindeki şişleri sokup zarar veriyor karşı gelenleri de dövüyordu. Ayrıca insanların evlerine girip evin altını üstüne getiriyordu (Gözcü & Çakmak, 2014: 227). Mesela Hudâvendigâr’ın Avuniye mahallesinde Reji’nin tütün üreticilerine haksızlık yaptığı ve evlere tecavüz ettiğine dair Mâliye Nezareti’ne yazı yazılmıştı (BOA, DH. MKT., 1610/136). Bunun yanında üretici kendi yetiştirdiği tütünden yarım okka kendine ayırmaya kalksa Reji kolcusu tarafından alınandan vuruluyordu (Berkes, 1997: 52). Reji kolcularının bu uygulamaları halk nezdinde kolcularla mücadele eden kaçakçılara destek olarak geri dönüyordu²⁴.

²⁴ Kolcuların bu uygulamaları Reji’ye karşı nefreti körükleyip bir an önce ülkeyi terk etmeleri yolunda propaganda faaliyetlerinin başlamasına neden oldu. Mesela “Tütün Meselesi” isimli eserde “şirket rejisi usulüne tabi olan yerlerde kaçakçılık adeta sarı hastalık gibidir. Her nerede bu usul cereyan etmiş ise orada kaçakçılık vardır. Reji usulünün olduğu yerlerde gelirlerin düşük olmasının sebebi, bölgelerin verimsizliği değil, kaçakçılığın fazla olmasıdır. Bunu engellemeye yönelik faaliyetler de başarılı olacak gibi gözükmemektedir” deniliyor (Nusret Bey, 1326: 36) ve Reji yerine yeniden bandrol sisteminin getirilmesi gerektiğine dair çeşitli fikirler savunuluyordu. Bu eserde bandrol ve monopol uygulayan devletlerin tütün gelirlerinin Osmanlı Devleti gelirlerinden ne kadar fazla olduğunu gösteren “Mâliye Encümeni’nin başka memleketlerde 1322 tarihli tütün geliri miktarlarını yazdığı tablo” ismiyle bir tablo da yayımlanmıştır (Nusret Bey, 1326: 64) (Ek III). Yine Parvus Efendi de Reji’nin gelişinden önce Osmanlı Devleti’nin tütünden çok daha fazla gelir elde ettiğini söylemiş ve Reji’nin olmadığı takdirde Osmanlı Devleti’nin elde edeceği gelirlerin ne kadar fazla olacağını farazi örneklerle açıklamaya çalışmıştır (1977: 160-163). İnhisar-bandrol konusundaki tartışmalar hakkında detaylı bilgi için bk. Kavalalı İbrahimpaşazâde Hüseyin Hüsnü, 1340; Ökten, 2007: 155-190.

Kaçakçılar, tütün kolcularına karşı oluşan toplumsal nefret ve Reji uygulamaları altında bunalan halk ve üreticiden aldıkları destekle çok yoğun şekilde kaçakçılık faaliyetleri yürütmeye başladı. Reji'nin ülkeye gelişi ve menfi uygulamaları neticesinde ülkede yetiştirilen tütünün neredeyse % 35'i kaçak hale geldi. Dahası bu kaçakçılık faaliyetleri esnasında yoğun bir kolcu-kaçakçı mücadelesi yaşanmaya başladı. Bu kaçakçılar bazen Ziraat Bankası memuru (Akpınar, 2002: 543) bazen de jandarma gibi devlet görevlileri olsa da çoğu zaman kaçakçılar herhangi bir yere bağlı olmayan ve geçimini bu işten sağlayan kişilerden oluşuyordu. Sayıları bir dönem sadece Trabzon'da 500 kişiye ulaşmış (Dığıroğlu, 2014: 256) olan bu kaçakçılar bu işi açıktan açığa bile yapabiliyordu. Kaçakçılığın engellenmesinden Reji kolcuları sorumlu olduğundan kaçakçıların en büyük düşmanı Reji kolcularıydı. Yaşanan çatışmalar o denli artmıştı ki sadece Bursa'da senede 700-800 kaçakçı hayatını kaybediyordu (Ösen, 2015: 62).

Yaşanan kolcu-kaçakçı çatışmalarında Osmanlı hükümetinin kaçakçıları savunduğu, en azından kaçakçıları engellemeyerek zımnî bir destek verdiği ve hiçbir şekilde Reji'ye yardımcı olmadığına dair genel bir kanı vardır. Buradaki temel yanlış, kaçakçılığın gerçekleştiği bölgelerdeki yerel idarecilerin, o bölgelerdeki askeri erkânın ve bölgeye gönderilen memurların kaçakçıları desteklemiş olmasının²⁵ hükümetin Reji'ye karşı genel politikasınımiş gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır. Yerel unsurların kaçakçılara destek vermesinin temelinde Reji'ye karşı olan düşmanca tutum yer almakla birlikte bunu bir hükümet politikası şeklinde algılamak hatalı olacaktır. Öyle olsaydı hükümetin Reji'ye karşı herhangi bir olumlu tutum sergilememesi gerekirdi ama mesela 1895 yılında Şûrâ-yı Devlet'e Reji hakkında gelen

²⁵ Bunun aksi örnekleri de vardır. Mesela Ramber anılarında Trabzon valisi Kadri Bey'in kaçakçılarla mücadelesi ve emrindeki az sayıdaki silahlı güçleri kolcuların emrine nasıl verdiğiinden sitayişle bahseder (1975: 130-134).

şikâyetlerin sonucunda alınan 47 kararın 10'dan fazlasında Reji haklı bulunmuştu (Quataert, 1987: 34). Ayrıca hükümet, Reji kolcularının haksız uygulamalarını engellemekle beraber gerektiğinde kaçakçılara karşı kolculara destek vermeyi de ihmal etmemiştir²⁶. Bu noktada hükümetin Reji'ye ve kolcularına karşı uygulamalarını birçok şeyi gözeterek yaptığını anlamak gerekir: Bir taraftan kendi halkına karşı yabancı menşeli bir şirketin gerçekleştirdiği haksız uygulamaları engellemeye çalışıp toplumda saygınlığını artırmaya çalışırken öte yandan bir iç güvenlik sorunu haline gelen kaçakçılık mevzusunu da yine bu şirketin silahlı birliği olan Reji kolcuları ile çözmeye çalıştığını görüyoruz. Dahası Reji kolcularının kaçakçılığı engelleme konusunda yetersiz kalması üzerine silahlı kolcuların yanına ek olarak 1 Ocak 1887'de "Kordon bölükleri" adıyla bir birliğin kurulmasına da müsaade etmiştir.

Kordon Bölüklerinin Kurulması

Reji'nin uygulamaları sonucunda artan tütün kaçakçılığını engellemekte mevcut kolcular yetersiz kalmaktaydı. Osmanlı hükümeti daha en başta Reji'ye kaçakçılık ile mücadele misyonunu yükleyip güvenlik masraflarını azaltarak mâli anlamda bir fayda sağlamayı

²⁶ Bu konudaki örneklerden bazılarını Osmanlı arşivinde bulabilmekteyiz: Konya'da Reji kolcubaşısı Mehmed Emin ile kolcu Laz Tosunoğlu İbrahim'i öldüren kaçakçılar hakkında başlatılan tahkikat için bk. BOA. BEO. 3223/241693; tütün kaçakçılarının yakalanması için jandarma ve zabtiyenin kolculara yardım etmesi gerektiğine dair tebliğ için bk. BOA. DH. MKT.2037/41; Ertuğrul sancağında kaçakçılar ile Reji kolcuları arasında çıkan çatışmada çatışma sonrası kaçan kişilerin yakalanması hakkında bk. BOA. DH. MKT. 670/19; tütün kaçakçılığının artması ve alınan tedbirlerin yetersiz gelmesi üzerine kolculara benzer memurlar atanması hakkında bk. DH. TMIK. M. 189/51 Lef 1; İzmit'te gerçekleşmesi planlanan tütün kaçakçılığının engellenmesi konusunda Reji kolcularına yardımcı olmak için askeri müfrezelerin görevlendirilmesi gerektiğine dair Hudâvendigâr vilayetine yazılan yazı için bk. BOA. DH. ŞFR. 276/114.

ummuş, bununla mücadele edecek kolcuların masraflarını ödemekten kaçınmış hatta istisnai de olsa yakalanan kaçakçıların hapis masraflarını Reji'ye ödetmişti. (BOA. DH. MKT., 1447/112). Fakat gelinen noktada Reji kolcularının kaçakçılığı engelleme konusunda yetersiz kaldığı anlaşıldı. Bu nedenle Zabtiye kuvvetlerine ek olarak kaçakçılığın yoğun olarak yapıldığı Dersaadet, Selanik, Hudâvendigâr ve Aydın'da Kordon bölükleri kurulması kararı alındı.

Tütün kaçakçılığının engellenmesi için Reji idaresinin isteği ile kurulan ve maaşlarını Reji idaresinin vereceği bu teşkilat, Kuvve-i Umumiye-i Zabtiye kuvvetlerine ilaveten oluşturulacaktı. Jandarma dairesinde kaleme alınan talimatname sonrası Reji idaresinin bazı istekleri doğrultusunda makam-ı Seraskeriye'nin de onayıyla teşkilat yapısı ve fonksiyonunun incelenmesi için Meclis-i Vükela'ya gönderildi. Meclis-i Vükela ise daha detaylı bir tetkik için bunu Şûrâ-yı Devlet'e havale etti. Reji idaresi komiseri Nuri Bey ile Genel Müdür Mösyö Auboyneau'un hazır bulunduğu esnada Kordon bölüklerinin nizamnamesi Tanzimat Dairesi'nde yazıldı.

Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nde Kordon bölüğünün kuruluş amacı ve kuruluş süreci şu şekilde anlatılmıştır: "Tütün kaçakçılığının men'i hakkında şimdiye kadar ittihaz olunan tedabirin temin-i maksada adem-i kifâyeti bi't-tahrir anlaşılmış olduğundan bu işte kullanılmak üzere Kuvve-i Umumiye-i Zabtiye'ye ilaveten Kordon bölükleri teşkil zımında Reji İdaresi'nin dermeyan eylediği teklif Maarif Nezareti'nde mahsusen teşkil kılınan komisyon canibinden bi't-tetkik esasen şartname hükmünü tağyir etmeyeceğine ve ale'l-husus mezkur bölüğün şimdilik Dersaadet ile Aydın ve Hudâvendigâr ve Selanik vilayetlerinde teşkil kılınarak tahrir edileceğine binaen kabul ve Meclis-i Ali Vükela'ca dahi tasvib edilmiş olduğundan..." (BOA. İ.MMS., 87/3753). Böylece Kordon bölüklerinin kurulması resmen 1 Ocak 1887'de 648 numaralı mazbata ile kabul edilmiş oldu (BOA. MV., 14/53).

Hükümet bu noktada Reji ile ortak hareket etmiş ve kaçakçılığın engellenmesi için Reji'nin isteği doğrultusunda Kordon bölüklerinin kuruluşuna müsaade etmiştir. Ancak şu ayrımı da ifade etmek gerekir: Kordon bölükleri, kaçakçılık ile mücadele eden Reji kolcularına ve Zabtiye neferatına destek vermek için kurulmuş ayrı bir kolluk kuvvetiydi. Yani ne Reji kolcularının tamamını oluşturuyor ne de Reji'den bağımsız hareket edebiliyordu. Mevcut Reji kolcu birlikleriyle Kordon bölüklerini birbiriyle iç içe geçmiş aynı birlikler olarak değerlendirmek yerine Kordon bölüklerini, kaçakçılığı önlemek için kurulan ve kolculara destek veren ayrı bir kolluk kuvveti olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü Kordon bölüğünün oluşturulduğu 1887 yılında Reji'nin kolcu sayısı toplamda 3617 neferden ibaretti (Quataert 1987: 30). Kordon askerlerinin kuruluş aşamasında 1577 neferden oluştuğunu bildiğimizden dolayı aradaki 2040 nefer zaten Kordon bölüğünden önce de hâlihazırda görev yapan Reji kolcularıydı. Kaldı ki Kordon bölüğünün yalnızca dört ana merkezde kurulması amaçlandığından, ülke genelindeki kaçakçılığı engellemeye yönelik kurulan kolcuların tamamını teşkil ettiğini söylemek de güç olacaktır. Zira kaçakçılık sadece bu dört bölgede değil ülkenin hemen her kesiminde gerçekleşmekteydi. Bu açıdan bakıldığında Kordon bölüklerinin yalnızca yardımcı kuvvetler olarak düşünüldüğü ve tütün kaçakçılığını engellemek başta olmak üzere iç güvenliği sağlamak adına tâli bir görevi olduğunu söyleyebiliriz.

Kordon Bölüklerinin Talimatnamesi ve Teşkilat Yapısı

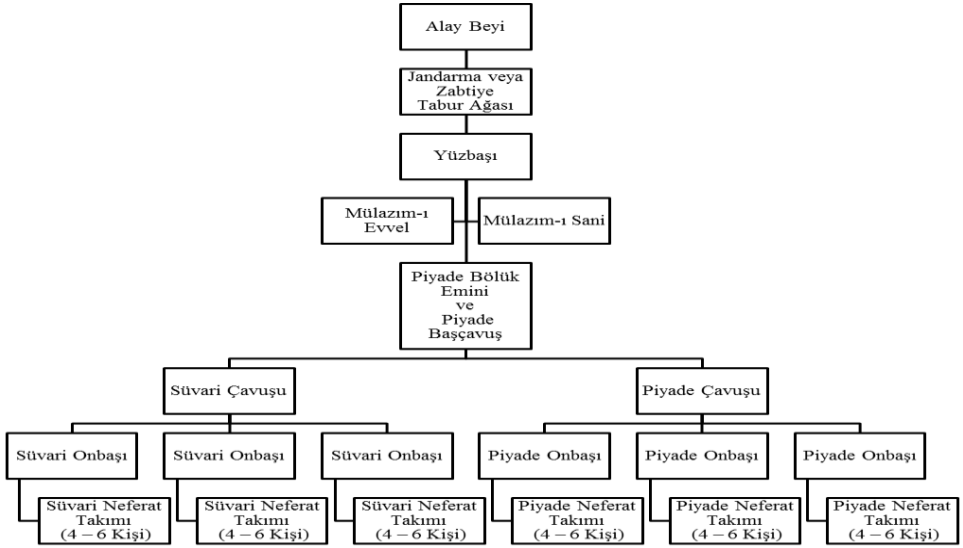
Kordon bölükleri yeni bir askeri teşkilat olduğu için kuruluş esnasında görev tanımları ve sınırları belirlenip teşkilat yapısı oluşturuldu. Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nde "Tütün Kaçakçılığının Men'i Hizmetinde Kullanılacak Kordon Bölüklerine Dair Talimattır" adıyla oluşturulan bu talimatname iki fasıldan oluşan toplam 33 madde ve bir hatime bölümünden ibaretti. Birinci fasıl 5

maddeden oluşuyor ve Kordon bölüklerinin teşkilat yapısı hakkında genel bilgiler veriyordu.

Birinci maddeye göre; Kordon bölüklerinin Jandarma ve Zabtiye bölükleriyle karıştırılmayarak mevcut zabıta kuvvetlerine ek olarak bölgelerin ihtiyaçlarına göre kurulacaktı. İkinci maddede, Kordon bölükleri efradı çeşitli baraka ve karakollara dağıtılacak ve her karakol ve baraka bir takım kabul edilerek gereğine göre bu birlikler süvari ve piyade olacaktı. Fakat bu baraka ve karakolların yerini tayin etme işi Reji memurları ve bölük zabitine ait olacaktı. Buradan anlaşılacağı üzere Kordon bölüklerinin kuruluşu esnasında Reji'nin ve mevcut zabtiye bölüklerinin ortaklaşa çalışmaları öngörülmekteydi.

Üçüncü maddede, Kordon bölüklerinin kuruluş şeması açık bir şekilde anlatılıyordu: Her takım 4-6 kişilik süvari ya da piyade şeklinde oluşacak. Süvari takımının başına Süvari Onbaşı, piyade takımının başına Piyade Onbaşı gelecek, 3-4 piyade takımı birleşerek başlarına Piyade Çavuş, 2 ve daha fazla süvari takımının başına Süvari Çavuş getirilecekti. Ayrıca bunların başına da Piyade Başçavuş ve kayıt işleri için Piyade Bölük Emni getirecek, bu birlikler 100 kişiyi aşmamak üzere başlarına Mülazım-1 Evvel, Mülazım-1 Sani ve Yüzbaşı gelecek, onun üstünde Zabtiye veya Jandarma Tabur Ağası ve onun üstünde de Alay Beyi olacaktı. Bu bilgilerden hareketle Kordon bölüğünün askeri teşkilat yapısı şu şekilde oluşuyordu:

Tablo 2: Kordon bölükleri teşkilat şeması

Kaynak: BOA. İMMS., 87/3753

Dördüncü maddede, Kordon bölüklerinin tabur ve alay beylerine tabii olduğu, beşinci maddede ise Kordon bölüğü neferatının tamamen zabtiye askerlerinden kabul edilerek erlerin, onbaşı ve çavuşların cezalandırılması, ödüllendirilmesi, tüm işlemleri, emeklilikleri, vazife esnasında hayatını kaybedenlerin dul ve yetimlerinin maaş ve ödemeleri mevcut zabtiye nizamnamesine göre ayarlanıp onbaşı ve çavuşların terfilerinde okur-yazarların tercih edilmesi yoksa yararlılıkları görülenler tercih edilmesi kararlaştırıldı.

Beşinci madde ile Birinci Fesil kapatılıyordu. İkinci Fesil'a geçmeden önce de Kordon bölüklerinin toplam asker sayısı, yerleri ve alacakları aylık ücretleri içeren bir tablo talimatnamede yer almaktaydı. Bu tablo şu şekildedir:

Tablo 3: Kordon bölüklerinin faaliyet alanları ve maaşları

		Dersaadet		Selanik		Bursa		İzmir	
		Nefer	Maaş-1 Şehri	Nefer	Maaş-1 Şehri	Nefer	Maaş-1 Şehri	Nefer	Maaş-1 Şehri
Süvari	Yüzbaşı	4	570	5	550	3	550	5	500
	Mülazım-1 Evvel	4	380	5	400	3	400	5	425
	Mülazım-1 Sani	4	335	5	350	3	350	5	350
Başçavuş		4	190	5	180	3	180	5	180
Bölük Emini		4	170	5	160	3	160	5	160
Süvari	Çavuş	4	240	5	200	3	200	5	200
	Onbaşı	8	225	22	185	12	185	22	185
	Neferat	32	210	108	170	70	170	108	170
Piyade	Çavuş	12	180	19	170	9	170	16	170
	Onbaşı	45	165	56	155	26	155	46	155
	Neferat	224	150	280	140	130	140	230	140

Kaynak: BOA. İ.MMS., 87/3753 (Ek V)

Bu tablodan hareketle şehirlerde yer alan toplam Kordon bölüğü asker sayısı ile ödenen maaşlar şu şekildedir:

Tablo 4: Kordon bölüklerinin toplam nefer sayısı ve toplam aylıkları

Dersaadet		Selanik		Bursa		İzmir	
Toplam Nefer	Toplam Maaş	Toplam Nefer	Toplam Maaş	Toplam Nefer	Toplam Maaş	Toplam Nefer	Toplam Maaş
345	2.815	515	2.660	265	2.660	452	2.635

GENEL TOPLAM	NEFER:	1.577
	AYLIK MASRAFLAR:	10.770

Kaynak: BOA. İ.MMS., 87/3753

Tablodan anlaşılacağı üzere kaçakçılık faaliyetlerinin bilhassa Selanik ve İzmir bölgesinde yoğunlaştığı görülmekte ayrıca en çok maaşı Dersaadet'teki Kordon bölüğü askerlerinin aldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında Kordon bölüğü maaş giderlerinin senelik 130.000 liraya tekabül ettiği görülmektedir. Tabloya yansımaya da maaş dışında başta silah olmak üzere diğer tüm teçhizat ve yan harcamaların giderleri de Reji tarafından ödeneceğinden bu meblağ daha da artmaktadır. Fakat Kordon bölüğünün kurulduğu yıl olan 1887'de kaçakçılığı önlemek için muhafaza masrafı olarak Reji'nin toplamda 115.000 lira harcama yaptığı düşünüldüğünde (Quataert, 1987: 30)²⁷ ve bu masraflar içinde, Kordon bölüğü maaşları ve harcamaları dışında geri kalan 2040 kolcunun masrafları da olacağı hesap edildiğinde Reji'nin Kordon bölüklerine tabloda geçen miktardan çok daha az ödeme yaptığı anlaşılmaktadır. Zaten ileride görüleceği üzere Kordon bölükleri kendileri için belirlenen tahsisatı Reji idaresinden alamadığı için planlanan sayıdan ve bölükten daha az miktarda bir birlikle faaliyet göstermeye çalışmıştır.

²⁷ Bu miktarın çok fazla bir değişim olmadan sonraki senelerde de devam ettiği görülmektedir. Reji, 1888'de güvenlik ve muhafaza masrafları için 126.000, 1889'da 139.000, 1890'da 143.000 lira harcamıştır (Quataert, 1987: 30). Güvenlik harcamaları yüzyılın sonunda bile hâlâ 205.000 lira civarına anca çıkabilmişti. Bu verilerin miktarı, Tütün Meselesi adlı kitapta gösterilen harcama tablosunda da hemen hemen aynıdır. Kitaptaki verilere göre Reji 1899'da toplam 1.469.201 liralık masraf yapmış, bu masrafın 202.191 lirasını muhafaza masrafları oluşturmuştur (Nusret Bey, 1326: 97). Burada Quataert'ın verilerinin tashihe muhtaç tek yanı, muhafaza masraflarının genel Reji harcamaları içindeki payının çok yüksek gösterilmesidir. Mesela 1894'te yapılan güvenlik harcamaları, toplam Reji harcamalarının % 52'si gibi yüksek bir oran olarak gösterilmektedir (Quataert, 1987: 29). Hâlbuki Reji'nin toplam masrafları içindeki harcamalarının yarısından fazlası güvenlik masrafı değil mübâyaa (satın alma) masrafıdır. Mesela 1899'da Reji'nin muhafaza masrafı için harcadığı miktar, toplam harcamalar içerisinde % 13,76'dır (Nusret Bey, 1326: 97).

Kordon bölüklerinin talimatnamesinde İkinci Faslın “Muhassasat ve Muamelâtı Hesabiye” adıyla 6. madde ile en son madde olan 33. maddeyi kapsar. Altıncı maddede; Kordon bölümünde yer alan askerlerin, jandarma ve zabtiye askerlerine göre daha fazla ücret alacakları ve bu fazla ödemenin miktarı belirtilmiştir. Yedinci, sekizinci ve dokuzuncu maddelerde Kordon bölümünde görevli askerlerin hayvanları için yem, kendileri için palaska, yağmurluk ve kayış ihtiyaçlarının ve eyer takımının masraflarının Reji tarafından verileceği, onuncu maddede, süvarilerin atlarını kendilerinin temin edeceği, hayvanın telef olması halinde devlet tarafından yeni hayvan için tahsisat verileceği belirtilmiştir.

Talimatnamenin on ikinci maddesi dikkate değer bir maddedir. Başlangıçta Kordon bölüklerinin silah masraflarının devlet tarafından karşılanacağı ifade edilse de bu madde değiştirilerek bu masrafların Reji’ye ait olduğu belirtilmiştir. Maddenin ilk hali “Kordon bölükleri zabitan ve efradına jandarma efradına îta olunan esliha ve cebane misillû canib-i devletten esliha ve cebane îta olunacak ve bunun için Reji idaresinden bir şey talep olunmayacaktır” şeklinde olan madde Şûrâ-yı Devlet’te tashih edilip “ve bunun için Reji idaresinden bir şey talep olunmayacaktır” kısmı çizilerek “ve bunların esmanı Reji idaresinden tesviye ve îta kılınacaktır” şeklinde düzenlenmiştir (BOA. MV.,14/53). Bu durumun gerekçesi ise “Kordon bölümü efrad ve zabitanına canib-i devletten verileceği muharrer esliha ve cephanenin meccanen îtası caiz olmayacağından bunların esmanın Reji idaresinden îta kılınacağı” şeklinde ifade edilmiştir (BOA. İ. MMS., 87/3753). Böylece Kordon bölüklerinin silah masrafları devlet tarafından değil Reji tarafından karşılanmıştır.

On üçüncü maddede, Kordon bölüklerinin asker sayısı her üç ayda bir Seraskeriye’ye kadar uzanan bir silsile ile üst kademelere bildirilecek, on altıncı maddede ise jandarma alay müfettişlerinin gerektiğinde Kordon bölüklerini denetleyebilecekti. Buradan

anlaşılacağı üzere Kordon bölükleri, Reji idaresinin isteği ile teşkil edilmiş ve maaşlarının Reji idaresince her ayın sonunda ödenmesi kararlaştırılmış olsa da (Madde 17) tamamen bağımsız bir askeri güç olarak ortaya çıkmasına müsaade edilmemiş ve kısmen Seraskeriye'nin kontrolünde tutulmuştur. Ancak özerk yapısını nispeten koruduğunu ve tayinat ile azil işlerinin Reji idaresince düzenlendiği, jandarma idaresinin aziller konusunda söz sahibi olamadığını da belirtmek gerekir (BOA. DH. MKT., 1349/9). Ayrıca Kordon bölüğünün mevcut jandarma birliklerinden ayrı tutulmasına da özen gösterilip on beşinci maddede ifade edildiği üzere Kordon bölükleri künye ve demirbaşları ve tüm mâli hesapları ayrı tutulmuştur.

Kordon bölüklerinin görevleri 19, 20, 21, 23 ve 25. maddelerde özetle şu şekilde aktarılmıştı: Tütün kaçakçılığını engellemek bölüklerin asli görevidir. Bunun dışındaki başka işlerle ilgilenip görevlerini aksatmayacaktır. Bunun yanında şehir ve kasabaların dışındaki kordon ve sahillerin muhafazasından sorumlu oldukları gibi şehir ve kasabaların içindeki kaçakçılığı da engelleme sorumlulukları vardır. Bu iş için devamlı suretle askerler görevlendirilecek ve bölük çavuşları da gündüz iki, gece iki olmak üzere dört kez bu askerleri denetleyip işlerini doğru yapıp yapmadıklarını kontrol edecektir. Herhangi bir vukuat olup olmadığını da tarih ve saatini belirtir şekilde defterlere yazacaktır. Vukuat durumunda olay tabur komutanına intikal edecek ayrıca nöbetler esnasında ve kola çıkıldığı zamanlarda her takım kendi sorumlu olduğu alanı denetleyecek, kendi alanının dışına taşmayacaktır. Bunun dışında şüpheli gördükleri yerlerde süvarilerle birlikte yüzbaşı nezaretinde kırlarda da denetlemeler yapılabilecektir. Tütün kaçakçılığının yapılacağı ihbarı geldiğinde, tütünlerin saklandığı haberi alındığında ya da yasak aletlerin kaçakçılığının yapılacağına dair bir durum tespit edildiğinde hemen bir kol oluşturularak ilgili yere sevk edilecektir. Bu kol kaçak tütünü ve yasak aletleri yakalamaya memur olacaktır. Nöbet esnasında tütün kaçakçılarında denk gelirse bu kişiler

yakalanarak ilgili karakola götürülüp defterlere kaydedilecek eğer kaçakçılar itaatsizlik eder veya silahla karşılık verirlerse aynı şekilde askeri birlikler kendilerini Osmanlı kanunlarına göre muhafaza etme hakkına sahip olacaktır (25. madde). Bu son madde Kordon bölükleri ve onlara yardım eden kolcu birlikleri tarafından keyfi olarak uygulandı ve çoğu kez kanunların verdiği yetkiyi aşarak ele geçirilen yasak mallara el konulup kişilere kanun dışı muamelelerde bulunuldu²⁸. Bu da kaçakçıların Reji muhafızlarına karşı halk nezdinde desteklenmesine yol açtı. Yani kaçakçıların yerel idareci ve halk tarafından desteklenmesinde salt ekonomik çıkarların etkili olmadığı söylenebilir²⁹.

Yirmi yedinci maddede, Reji memurlarının isteği doğrultusunda tütün kaçakçılığına dair araştırılma ve incelemeler yapılabilir fakat Kordon bölükleri insanların yaşadığı mahallelere yerel idarecinin yazılı izni olmadan giremezler. Eğer yazılı izin gelene kadar tütünün kaçırılma ihtimali söz konusu olursa bölgenin jandarma ve zabtiye neferi o bölgenin dışını çembere alarak kaçakçıların kaçmasını

²⁸ Kolcuların, ele geçirdikleri kaçak baruta el koymaları ve normalde kesmeleri gereken cezanın iki katını keserek fazlalık kısmı zimmelerine geçirdiklerine dair bk. BOA. DH. MKT. 1577/26; kaçak tütün araması sırasında yanlarında kaçak tütün bulundurmadıkları halde arama yapılan kişilerin hayvanlarına kolcular tarafından el konulması ve mağdur kişilerin hayvanlarını talep etmeleri hakkında yapılan yazışma için bk. BOA. DH. MKT., 573/65

²⁹ Bu maddenin usulüne uygun bir şekilde uygulandığı bir olayı ise 1895 tarihinde Rumeli-i Şarki'den Dâhiliye Nezareti'ne yazılan bir yazıda görüyoruz: Tütün kaçakçılığının yaşandığına dair alınan bir ihbarda “beher fırkadan ikişer yüz nefer tefrik ve yanlarına altmışar nefer jandarma” alan Şark-i Rumeli'deki ikinci Kordon bölüğünün Harmanlı'da bulunan bir takımı Edirne'den Şark-i Rumeli'ye kaçakçılık ile tütün idhal etmeye çalışan bir cemiyete denk gelmiş, istimal-i silaha mecbur olan bu takımın mukavemeti ile “cemiyet-i mezkure efradının esna-yı firara terk ettiği bir miktar tütünü zabt ve müsadere eylediği istihbar kılınmış olmağla arz-ı ma'lumata ihbar kılınmıştır” (BOA. Y.A. HUS., 321/7).

engelleyecekti. Bu madde açık bir şekilde Kordon bölüklerinin ve kolcuların keyfi bir şekilde mahallelerdeki insanlara yazılı emir olmaksızın müdahale edemeyeceklerini göstermektedir. Daha önceki tecrübelerinden hareketle hükümetin, Reji idaresindeki silahlı bir grubun keyfi olarak ya da bir şüphe üzerine insanlara müdahale etmesini istemediği anlaşılmaktadır. Kordon bölüğünün kısmi özerk yapısının yaratacağı tehlikenin farkında olan hükümet bu birliklerin kaçakçılığı engellemek için kurulmasının sağladığı faydanın, idari otoriteyi zaafa uğratma ihtimalinin yaratacağı tehditte daha büyük olmama ihtimalinin farkındaydı. Kordon bölüğü ve bu bölük dışındaki kolcuların da çoğu kez bu maddeyi çiğner şekilde hareket etmesi ve halk üzerindeki keyfi uygulamaları hükümetin haklılığını ortaya çıkaracaktı. Bu nedenle Kordon bölüğünün devamının yaratacağı muhtemel sıkıntıları devlet açık bir şekilde görmüş ve ileride bu bölüklerin varlığını “hükümet içinde hükümet” olarak tanımlamıştı (BOA. İ. DH., 1154/90250 Lef 9).

Otuz ikinci maddeye göre Kordon bölüğüne dâhil olmak isteyenler Dersaadet’te Zabtiye Nezareti’ne³⁰ diğer yerlerde tabur komutanlarına arzuhal vereceklerdi. Kordon bölüklerine seçilecek olan kişilerin dışarıdan başvuru ile değil Reji’nin kolcuları içinden seçileceği “Reji idaresince müstahdem olan kolculardan teşkil olunacak Kordon bölüklerine dâhil olacakların idareden istihsal edecekleri şهادetnameleri Dersaadet’te Zabtiye Nezareti’ne îfa etmelerinin talimatta mukayyed olması” ifadesinden anlaşılıyordu (BOA. DH. MKT., 1407/38).

Talimatnamenin son maddesi ise Kordon bölüklerinin, tütün kaçakçılığının men’i hizmeti dışında bir işle meşgul olmayacağından

³⁰ Dersaadet’teki başvuruların Zabtiye Nezareti’ne teslimi hakkında yaşanan karışıklıklar için bk. BOA. ŞD. 723/11

jandarma birliğinin bu konuda Reji'yi sorumlu tutamayacağı üzerineydi.

Hatime kısmında, Kordon bölüğünün, tütün kaçakçılığını engellemek adına Reji kolcularına yardım etmek maksadıyla Dersaadet, İzmir, Selanik ve Bursa'da tecrübe edileceği, bu birliğin fayda sağlaması halinde diğer vilayetlerde de kurulacağı, beklenen faydanın sağlanamaması halinde ise ilga edileceği, hükümetin talimatname dışında herhangi bir sorumluluğunun olmadığı ve son olarak gerektiğinde nefer sayısının Seraskeriye'nin onayıyla artırılabilirliği belirtilmiştir.

Kordon Bölüklerinin Oluşturulma Çabası ve Sonu

Reji inhisarı ile artan tütün kaçakçılığını engelleme çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan Kordon bölükleri, kuruluş yapısı itibarıyla zaten ölü doğmuş bir teşkilattı. Her şeyden evvel Reji kolcularına ve Zabtiye kuvvetlerine yardımcı olmak amacıyla ortaya çıkması yetki karmaşasına neden oluyordu. Bu teşkilat “doğrudan Reji'ye mi yoksa Zabtiye veya Seraskeriye'ye mi bağlı olacaktı?” sorusunun net bir cevabı yoktu. Maaş, silah temini, tayin ve tenzil gibi konularda Reji'ye bağlı olan Kordon birlikleri, asker sayısındaki artış, denetleme ve kullanılacak kıyafetler konusunda Seraskeriye'ye bağlı bir durumdaydı. Zaten toplum içerisinde olumsuz yer edinen kolcuların bir de yeni kurulan bu birliklerin içerisinde yer alması Kordon bölüğünün bürokraside ve yerel idarede olduğu kadar halk nezdinde de çalışmasını zorlaştırdı. Ayrıca silahlı bir güce sahip olan bu birliğin iç güvenlik açısından zâfiyet oluşturma durumu hükümeti de tedirgin ediyordu. Bu nedenle hükümet Kordon bölüğünün daha kurulurken, olumsuz bir durumda ilga edilebileceğini ifade ederek muhtemel bir tehdidin önüne geçiyordu.

Tüm olumsuzluklara rağmen Kordon bölüklerinin teşkilatlanması için Reji öncülüğünde çalışmalar başladı ve 1 Aralık

1886’da Kordon bölüklerinin kurulma kararı alındı (BOA. MV. 14/53 - Ek IV). Kuruluş esnasında Dersaadet, Hudâvendigâr, Aydın ve Selanik’te teşkilatlanacağı belli olan Kordon bölüklerinin öncelikle kıyafetleriyle ilgili çalışma yapıldı. Seraskeriye Jandarma Dairesi’nden Dâhiliye Nezareti’ne yazılan tahriratta; Kordon bölükleri kıyafetlerinin jandarma bölüklerindeki askerlerin kıyafetleriyle aynı olmasının yaratacağı mahsurlar ifade edildikten sonra bu iki grubun kıyafetlerinde farklılıklar olması gerektiği ifade edildi. Bu farklılıklar ise, “Kordon bölüklerinin omuzlarında bulunacak apoletlerin tabur numaraları dışında birer beyaz düğme yıldız ilavesi ve küçük zabitanının, alay küçük zabitanı misillü yakalarına taalluk edecekleri yıldızların beyaz olması gerektiğine dair” bir tavsiyede bulunuldu (BOA. İ.DH. 1026/80932). Böylece zabtiye ile maaş farklılığı olan Kordon bölüklerinin kıyafetlerinde de bir farklılığa gidilmişti.

Kordon bölüğünün en önemli çalışma alanı hiç kuşkusuz Dersaadet yani İstanbul olacaktı. Burada kurulacak olan Kordon bölüğü teşkilatının adım adım hangi alanlarda faaliyet göstereceği önceden net sınırlarla belirlenmeliydi. Bu işin halledilmesi için yapılan çalışmalar neticesinde Dersaadet’teki Kordon bölüğü teşkilatı şu şekilde planlandı:

Tablo 5: Dersaadet’teki Kordon bölüklerinin görev yerleri

	1. BÖLÜK		2. BÖLÜK		3. BÖLÜK		4. BÖLÜK
	Nefer	Görev Yeri	Nefer	Görev Yeri	Nefer	Görev Yeri	Reji idaresi tarafından oluşturulmamıştır
PİYADE	40	Yedikule Kağthane arası	40	Yedikule Kağthane arası	40	Üsküdar Kadıköy arası	
SÜVARI (7 - 8 kişilik müfrezelerle bölünecek)	40	Yedikule Kağthane Büyükdere arası	40	Yedikule Kağthane Büyükdere arası	40	Çengelköy Erenköy Bulgurlu arası	

Kaynak: BOA. Y.A.RES. 37/5³¹

³¹ Dersaadet’teki Kordon bölüklerinin muhafaza alanlarında yapacakları faaliyetler şu şekilde ifade edilmiştir: “Tütün kaçakçılığının men’i hizmetinde kullanılmak üzere

Kordon bölüğü kuruluş talimatnamesinde Dersaadet'te 324 asker görevlendirilmesi planlanmasına rağmen sayının yaklaşık 240 kişide kaldığı görülmektedir. Sayının beklenenden daha az olmasının nedeni Reji idaresinin planlanan 4.bölüğü açmaktan vazgeçmesidir. Bu bölüğü neden açmadığına dair net bir bilgi olmasa da şirketin maddi saiklerle hareket ederek maliyeti artırmak istememesi bu durumun gerekçesi olmalıdır. Çünkü benzer şekilde Aydın'da da 5 bölük teşkil edilmesi planlanırken 4 bölük oluşturulmuş, bunun gerekçesi olarak da Reji idaresinin verdiği 111.500 kuruşluk tahsisatın 5 bölük kurmaya yeterli olmadığı belirtilmiştir (BOA. DH. MKT., 1423/61).

Halkta ve yerel idarecilerde, geçmiş uygulamalarından dolayı Reji kolcularına karşı bir ön yargı söz konusuydu. Kordon bölüklerinin, mevcut Reji kolcularından oluşturulması bu nedenle hatalı bir adımdı. Üstelik Reji idaresi daha ilk aşamada Kordon bölükleri için beklenen tahsisatı da yapmamıştı. Bu nedenle Kordon bölükleri Dersaadet ve Aydın'da beklediği teşkilatlanmayı gerçekleştirilemedi. Bu yönüyle Kordon bölüklerinin âkim kalması daha başlangıçta olası gözükmekteydi. Zaten tütün kaçakçılığını engelleme konusunda kayda değer bir başarısı da bulunmayan Kordon bölüğünün, kurulma kararı alınmasının üzerinden bir yıl bile geçmeden Dersaadet'teki teşkilatı ilga

kaleme alınan talimat mucibince ba-irade-i seniyye teşkili mukarrer olan Kordon bölüklerinden lace'l-tahrir şimdilik Dersaadet'te seksen mevcutlu üç bölüğün teşkili Reji idaresi tarafından beyan olunmasına ve talimat-ı mezkure ahkâmınca hükümet-i seniyye bundan dolayı bir gün mes'uliyet deruhte etmemiş olmasına mebni irade-i mezkurenin ifadesi terviç edildiği gibi mezkur üç bölüğün iki bölük piyadeleri Yedikule'den Kağıthane'ye kadar mümted olan hattın nikât-ı lüzûmesi kadime-i mevcut barakalara ikame olunacak kırk neferden ibaret süvarileri yedişer sekizer kişiden mürekkeb birer müfreze halinde yine Yedikule'den Kağıthane'ye ve oradan Büyükdere'ye kadar mahalleri seyyaren devir etmek ve diğer bir bölük süvari de Çengelköy'den Bulgurlu'ya ve oradan Erenköy'e kadar mesafedeki kır ve sahralarda geştüğüzar etmek ve piyadeleri Üsküdar'dan Kadıköy'e kadar olan mesafeyi muhafaza etmek üzere..." (BOA. Y.A. RES.37/5).

edildi. Bu kararın, yetkisi olmasına rağmen hükümetten değil Reji'den gelmiş olması ilginçtir: “Tütün kaçakçılığının men'i hizmetinde kullanılmak ve Kuvve-i Umumiye-i Zabtiye'ye ilave olmak üzere Dersaadet'le Selanik, Hudâvendigâr ve Aydın vilayetlerinde teşkil-i mukarrer olan Kordon bölüklerinden Dersaadet'te teşkil olacak olan üç bölüğün teşkilinden sarf-ı nazarla vilayet-i merkumece mevki-i icraya vaz' hakkında Reji komisyonundan vaki olan iş'ar üzerine icra-yı icabına dair (BOA. İ.DH., 1076/84413). Böylece Kordon bölüklerinin en önemli kolu olan Dersaadet bölüklerinin kurulmasından vazgeçilmiş oldu. Kuruluşunun üzerinden bir yıl bile geçmeden böyle bir kararın alınmasında, Kordon bölüklerinin Dersaadet kolunun sağlayacağı faydanın Reji beklentileriyle örtüşmediği ya da Kordon bölüklerinin sebep olacağı maddi külfetin Reji tarafından karşılanamayacak olması durumu düşünülebilir.

Kordon bölükleri Dersaadet'te kurulamamış olsa da geri kalan üç bölge yani Selanik, Aydın ve Hudâvendigâr vilayetleri Kordon bölüklerinin kuruluş alanlarıydı. Fakat bu kez de hükümet olaya müdahale ederek Kordon bölüklerinin bu bölgelerde teşkilatlanmasına sekte vurdu. Hükümet, bu askeri birliğin tütün kaçakçılığını engellemek gibi açık bir görevi bulunmasına rağmen bu konuda yeterince başarılı olamadığının farkındaydı. Ayrıca Reji'ye bağlı silahlı bir askeri grubun varlığı da hükümet açısından istenmeyen bir durumdu. Bunu en başta kestiremese de daha sonra bu durumun farkına varan hükümet, Kordon bölüklerinin ilgası için, talimatnamede kendisine verilen haktan da istifade ederek, çalışmalarda bulundu. Bilhassa sarayın Kordon bölükleri hakkındaki menfî tutumu şu ifadelerde açık bir şekilde görülmektedir: “Reji idaresi olan sair devletlerde bu idarelere böyle hükümet içinde hükümet gibi bir hak ve salahiyet verilmiş midir ve verilmediği halde ne yolda idare olunuyor ve bizim Reji için böyle hakk-ı imtiyaz îta kılınmış mıdır buraların tahkikiyle ve keyfiyetin ariz ve amik müzakeresiyle tespit edecek hal ve verilecek karara göre

icabının bi't-tekrar" incelenmesi istenmişti (BOA. İ. MMS., 98/4122). Bu sözler Kordon bölüğünün, henüz etkin bir şekilde faaliyet göstermeden bitişinin habercisiydi. 29 Eylül 1889 tarihinde Seraskeriye ile Dâhiliye Nezareti arasındaki bir yazışmada ise Kordon bölüklerinin "şimdilik Selanik ve Halep vilayetlerinde tecrübe olunmak üzere tahrir ve istihdamı" kararlaştırılsa da Kordon bölüklerinin varlığının hükümet içinde hükümet olacağı gerekçesiyle "bunların göreceği vazifenin jandarmaya îfa ettirilmesi" yolunda karar zaten alınmıştı (BOA. İ.DH., 1154/90250). Böylece Kordon bölüğünün Dersaadet dışında Aydın ve Hudâvendigâr'da da kurulma serüveni sona erdi. Selanik ve Halep'teki varlığını ise 1889 yılına kadar arşiv belgelerinden takip edebilmekteyiz ancak bu birlikler resmiyette gözükseler de aktif olarak herhangi bir faaliyette bulunmamışlardır. Sonuç olarak Kordon bölüğünün yapacağı vazife artık jandarma birliklerine bırakılmıştı. Böylece kaçakçılığı engellemek için yardımcı bir kuvvet olarak kurulması planlanan Kordon bölüğü herhangi bir etkinlik gösterememiş oldu.

Kordon bölüklerinin ne zaman ilga edildiğine dair net bir tarih bilinmese de 20 Şubat 1895 tarihinde Rumeli-i Şarki'den Sadarete yazılan bir yazıda Kordon bölüğünün görünürde devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu belgede; Harmanlı'da bulunan bir Kordon bölüğünün jandarmaya yardım ederek tütün kaçakçıları ile mücadele ettiğine ve kaçakçıların firar ettikleri anlatılmaktaydı. Bu durum, bu döneme kadar Kordon bölüklerinin farklı yerlerde küçük müfrezeler halinde varlığını devam ettirdiğini gösterse de ne planlandığı şekliyle bir teşkilat kurulabildi ne de kaçakçılığı engelleme konusunda jandarmanın gösterdiği başarıyı gösterebildi. Haliyle kaçakçılığı engellemek için girişilen başarısız bir deneme olarak tarihteki yerini aldı.

Sonuç

16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarına girişinden 19. yüzyılın son çeyreğine kadar geçen süreçte tütün, tarımsal bir ürün olmasının yanında çiftçi-tüccar/eşraf-devlet ve kaçakçılar arasında önemli bir gelir kalemi ve geçim kaynağı olarak temayüz etti. Osmanlı Devleti'nin nakit para ihtiyacını dış borçlarla kapama girişimi beraberinde tütün gelirlerinin Düyûn-u Umûmiye kontrolündeki Reji İdaresi'ne geçiş sürecini başlattı ve 1883 yılından itibaren tütün üretimi ve satışının kontrolü resmen Reji'ye geçti. Böylece tütün üzerinde geliri olan taraflar arasındaki denge tamamen sarsılmış oldu. Bu duruma en büyük tepki kaçakçılardan geldi. Tütün kaçakçıları, Reji öncesi dönemde de var olan bir yapıydı fakat Reji, kuruluş felsefesi gereği kâr marjını artırıp gelirlerini yükseltme politikası izlediğinden dolayı kaçakçılığın önlenmesi gerektiğinin farkındaydı. Ayrıca nizamnamesi gereği de tütün kaçakçılığını engellemek kendi vazifeleri arasındaydı. Bu nedenle silahlı tütün kaçakçılarıyla mücadele etmek için maaşları ve silahları kendisi tarafından karşılanan kolcu birliklerini oluşturdu.

Kolcuların daha ilk andan itibaren kaçakçılarla mücadele adı altında halkın hoşuna gitmeyecek ve yer yer cebri zorbalığa varan hareketlerine, Reji'nin tütün üretimi ve satışı konusundaki gayr-i kanuni tutumu da eklenince halk ve yerel idareciler nezdinde kaçakçılar destek görmeye başlamıştır. Artan kaçakçılığın engellenmesinde mevcut kolcuların yetersiz kalması sonucu Reji, tütün kaçakçılığını engellemeye yönelik ek bir silahlı kuvvet kurma isteğini hükümete iletti ve Şûrâ-yı Devlet'in uygun görmesi ile 1 Ocak 1887'de "Kordon Bölükleri" adı altında bir birlik oluşturulma kararı alındı.

Kordon bölüklerinin asli amacı; tütün kaçakçılığının engellenmesini sağlama konusunda kolculara destek vermektir. İlk etapta Dersaadet, Selanik, Hudâvendigâr ve Aydın vilayetlerinde toplamda 1577 kişilik birlikler oluşturacaktı. Talimatnamesi ve

alacakları maaştan giyecekleri kıyafetlere kadar tüm hazırlıkları yapılan Kordon bölükleri hem Reji'den gereken maddi desteği alamaması hem de kaçakçılığın engellenmesinde beklenen katkıyı sağlamaması sonucu Osmanlı hükümeti ve Yıldız Sarayı'ndan gelen olumsuz görüşler sonucunda fiilen âkim kaldı ve yalnızca Halep ve Selanik'te tecrübe amaçlı kurulması kararlaştırıldı. 1895 yılında Harmanlı'da jandarma birliklerine destek olduklarını gördüğümüz bu birliklerin tam olarak ne zaman ilga edildiğini bilmiyoruz. Fakat 1899 yılına kadar arşiv kayıtlarında isimlerinin anılması ve daha sonraki dönemlerde herhangi bir resmi yazışmada isimlerinin geçmemesi, Kordon bölüklerinin 1899'da ilga edildiğini göstermektedir. Böylece tütün kaçakçılığını engellemek adına kurulan bu birlikler ne kurulması planlanan şehirlerde tam teşkilatlı şekilde kurulabilmiş ne de kaçakçılarla etkin bir şekilde mücadele edebilmiştir. Kordon bölüklerinin yapması gereken muhafaza ve kaçakçılarla mücadele işi hükümet emriyle jandarma birliklerine ve kolculara bırakıldı. Böylece tütün kaçakçılarına karşı etkin bir görev üstlenmesi beklenen Kordon bölüğü denemesi başarısız oldu. Yine de Reji kolcularının kaçakçılarla mücadelesi Kordon bölüğünün ilgasından sonra da devam etti ve bu mücadeleler sonucunda neredeyse 20.000 insan hayatını kaybetti.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Akar, Ş. & Al, H. (2003). *Osmanlı dış borçları ve gözetim komisyonları 1854-1856*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Akhisari, Ahmed er-Rumi (2015). *Tütün içmek haram mıdır? Bir Osmanlı risalesi*. Kitap Yayınevi.

Akkuş, Y. (2018). Modern dönem Osmanlı maliyesine analitik bir bakış. *İstanbul Journal of Economics - İstanbul İktisat Dergisi*, 40(68), 113-160.

Akpınar, M. (1998). *Reji idaresi (1908-1925)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akpınar, M. (2002). Reji uygulamalarına bir tepki: tütün kaçakçılığı. *Türkler Ansiklopedisi* içinde (ss. 305-312), 17, Yeni Türkiye Yayınları.

Akpınar, M. (2013). Akçaabat'ta tütün üretimi ve Reji İdaresi'nin tütün üreticilerine yönelik uygulamaları. *Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 227-247), Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları.

Alan, M. M. (2017). *İstanbul'daki tütün işçileri ve Reji İdaresi (1883-1925)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altun, M. (1995). *Osmanlı tütün tekeli Memalik-i Osmaniye Duhanları Müşterek'ül-Menfaa Reji idaresi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, M., Kaya, P. H., Karaçor, Z. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'nda özelleştirme faaliyetlerine örnek olarak Reji tütün idaresi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 18-28.

Batman, M. (2013). *Tobacco smuggling in the Black-Sea Region of the Ottoman Empire 1883-1914*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berkes, N. (1997). *200 yıldır neden bocalıyoruz I*. Cumhuriyet Kitap.

Blaisdell, D. (1943). Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa mali kontrolü. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 9(4), 48-70.

- Cable, J. (1981). *Gunboat diplomacy 1919-1979*. Palgrave Macmillan.
- Çiftçi, C. (2012). Hudâvendigâr vilâyetinde ipekböcekçiliğinin canlandırılmasında Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin rolü. *Bellekten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 76(277), 905-949.
- Çiftçi, C. (2014). Düzce'de tütün üretimi ve Reji idaresi. A. Ertuğrul (Ed.), *I. Uluslararası Düzce Tarih ve Kültür Sempozyumu Kitabı* içinde, Gaye Kitabevi, 170-181.
- D'ohsson, I. M. (1980). *18. yüzyıl Türkiyesinde örf ve âdetler*. (Çev: Z. Yüksel), Tercüman 1001 Temel Eser.
- Dığıroğlu, F. (2007). *Memalik-i Osmaniye Duhanları Müşterekü'l-Menfaa Reji Şirketi Trabzon Reji idaresi (1883-1914)*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Dığıroğlu, F. (2012). Samsun Reji idaresi. M. Aydın, B. Şişman, S. Özyurt, H. Atsız (Ed.), *Samsun Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 393-400), 3, Samsun Valiliği Yayınları.
- Dığıroğlu, F. (2014). Selanik ekonomisinde unutulmuş bir alan: tütün üretimi, ticareti ve reji (1883-1912). *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, 43(43), 227-272.
- Ernek Alan, G. A. (2015). Propaganda aracı olarak ganbot diplomasi. G. Ülger (Ed.), *Propaganda, Algı, İdeoloji ve Toplum İnşasına Dair İncelemeler* içinde (ss. 83-100), Beta Basım Yayım.
- Gökdemir, O. (1993). XIX. yüzyıl sonunda İzmir ve çevresinde tütün kaçakçılığı. *DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 323-333.
- Gökdemir, O. (1994). *Aydın Vilayeti'nde tütün rejisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gözcü, A. & Çakmak, F. (2014). Osmanlı toplumunda tütün merkezli çatışma alanı: kolcular ve ayıncacılar. H. Mercimek, İ. E. Akçiçek (Ed.), *Mucizeden Belaya Yolculuk: Tütün içinde* (ss. 217-243), Tarihi Kitabevi.

İnalçık, H. (1991). Osmanlı metrolojisine giriş. (Çev: E. B. Özbilen), *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (73), 21-49.

Karaca, A. (2003). Osmanlı İmparatorluğu'nda Reji ve tütün kaçakçılığında Trabzon örneği: bir yabancı sermaye serüveni. E. Gürsoy Naskali (Ed.), *Tütün Kitabı* içinde (ss. 56-73), Kitabevi Yayınları.

Karcı, E. (2015). Reji İdaresi'nin Tokat ve çevresindeki usulsüz uygulamalarına dair bazı tespitler (1886-1911). A. Açık, S. Başol, M. Hanılçe, E. Hisarcıklılar (Yay. Haz.), *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 513-526), 1, Tokat Valiliği.

Kavalalı İbrahimpazâde Hüseyin Hüsnü (1340). *Tütün meselemiz inhisarcıların iddialarına cevab*. Amedi Matbaası.

Kazgan, H. (1985). Düyûn-ı Umûmiye. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* içinde (ss. 691-716), 3, İletişim Yayınları.

Keskinkılıç, E. (1999). Bir Osmanlı özelleştirme modeli: Reji-tütün idaresi. *Liberal Düşünce*, 4(14), 151-155.

Küçük, C. & Ertüzün, T. (1994). Düyûn-ı Umûmiye. *İslam Ansiklopedisi* içinde (ss. 58-62), 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Lewis, B. (1991). Düyûn-ı Umûmiye. *The Encyclopaedia of Islam* içinde (ss. 677-678), 2, Brill.

Nacar, C. (2019). *Labor and Power in the Late Ottoman Empire tobacco workers, managers and the state, 1872-1912*. Palgrave Macmillan.

Nusret Bey. (1326). *Tütün meselesi*. Zaman Gazetesi Matbaası.

Oktar, T. Ö. (1999). Tütün Reji şirketi - Memalik-i Şahane Duhanları Müşterek'ül Menfaa Reji İdaresi, Reji şirketinin kuruluşundan önceki gelişmeler. G. Eren (Ed.), *Osmanlı Ansiklopedisi* içinde (ss. 459-464), 3, Türkiye Yayınları.

Ökten, E. (2007). Cumhuriyet'in ilk yıllarında tütün. E. Gürsoy Naskali (Ed.), *Tütün Kitabı* içinde (ss. 155-190), Kitabevi Yayınları.

Ösen, S. (2015). Osmanlı Devleti'nde tütün kaçakçılarıyla mücadele: Niğde örneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 49-68.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü II*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Parvus Efendi (1977). *Türkiye'nin mali tutsaklığı*. M. Sencer (Haz.), May Yayınları.

Peçevi, İ. (t.y.). *Peçevi tarihi*. 2.

Quataert, D. (1987). *Osmanlı Devleti'nde Avrupa iktisadi yayılımı ve direniş (1881-1908)*. (Çev: S. Tekay), Yurt Yayınları.

Quataert, D. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*. İletişim Yayınları.

Ramber, L. (1975). *Gizli notlar*. N. A. Banoğlu (Haz.), Tercüman 1001 Temel Eser.

Şenel, S. (2007). Ayıngacı türküleri. *Tütün Kitabı*, E. Gürsoy Naskali (Ed.), *Tütün Kitabı* içinde (ss. 361-370), Kitabevi Yayınları.

Temel, M. (2001). Osmanlı Devleti'nin son döneminde tütün politikası ve artan tütün kaçakçılığı. *Toplumsal Tarih*, (88), 4-11.

Velay, A. (1903). *Essai sur l'histoire financière de la Turquie: depuis le règne du Sultan Mahmoud II jusqu'à nos jours*. Arthur Rousseau.

Yardımcı, E. (2017). *Osmanlı'nın tütün çıkmazı: Reji'ye karşı toplumsal muhalefet (1883-1925)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, F. (2019). Düvel-i Muazzama'nın baskı unsuru olarak gambot diplomasisi ve Osmanlı Devleti. B. Karaca, E. İslamoğlu, E. Kirik (Ed.), *4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı* içinde (ss. 31-45), Doğuhan Tanıtım Matbaa Yayıncılık.

Yerasimos, S. (1975). *Az gelişmişlik sürecinde Türkiye 2 (Tanzimattan I. Dünya Savaşı'na)*. Gözlem Yayınevi.

Yetgin, S. (2003). *Ege'de eşkıyalık*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yılmaz, F. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda tütün: sosyal, siyasi ve ekonomik tahlili (1600-1883)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel, A. (2012). Türkiye'de tütüncülerin kaçakçılığa sürecinde kolculuğun baskısını iki kolcunun tercüme-i hâlimden anlama denemesi. *Kebikeç*, (34), 185-200.

Arşiv Belgeleri

BOA. DH. MKT. 1339/39; 1356/118; 1407/38; 1447/112; 1610/136; 573/65; 670/19; 1349/9; 1423/61; 2037/41; 1577/26

BOA. BEO. 3223/241693

BOA. DH. ŞFR.276/114

BOA. DH. TMİK. M. 189/51

BOA. HR. TH. 59/8

BOA. İ. DH. 1154/90250

BOA. İ. MMS. 75/3367; 98/4122; 87/3753

BOA. İ.DH. 1026/80932; 1076/84413, 1154/90250

BOA. MV. 14/53; 31/2

BOA. ŞD. 562/11; 572/4; 723/11; 571/50

BOA. Y. A. RES. 20/16; 37/5

BOA. Y.A. HUS. 321/7

Resmi Yayınlar

Düstur (1937). I. Tertib, 5, Başvekâlet Matbaası.

Rüsûmat Salnamesi (1332). Matbaa-ı Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

Ek I: Tütün ziraati yapmak için çiftçilere verilen ruhsatname

(Ziraat Ruhsatnamesi Sureti)

Varaka No:

**Memaliki mahrusa duhanları müşterekül
menfaa Reji İdaresi
Memuriyeti yahut şube müdüriyeti**

Cilt No:

Zürram İsmi

Tabiyeti

İkametgahı

Tarlanın Vüs'ati

Tarlanın Mevkii

Tarlanın Hududu

Kariye

Dönüm

Kariye

Kaza

Kaza

İşbu ruhsatname şahsa mahsus olup ahara
intikal etmez 130 senesi mahsulü
hakkındadır

fi sene 130 tarihinde ita olunuştur.

Memurun veyahut şube memurunun imzası

Reji memurlarının icra edecekleri tahariyat ve muayenata
asla muhalefet etmeyeceğimi taahhüd ederim.

Zürram mührü yahut imzası

Ek II: Dükkânında tütün satacak kişilere Reji tarafından verilen ruhsatname

Cilt No:

**Memaliki osmaniye duhanları
müşterekülmenfaa Reji
idaresi No:**

Varaka No:

Ruhsatname No:	Memaliki osmaniye duhanları müşterekülmenfaa Reji idaresi ruhsatnamesidir	Defter No:
	İşbu ruhsatname ba iradei seniye her nevinin imali külliye Rejiye münhasır olan yerli enfiye ve mamul sigar ve sigaret ve kıyılmış tütünleri satmak için dükkâncı tütüncüler ile gezginci tütüncülere ita olunur	
Dükkâncı tütüncü yahut gezginci tütüncü		
Mevkii		
Dükkâncı tütüncünün yahut gezginci tütüncünün isim ve şöhreti		
Tabiiyeti		
Ahzolunan ruhsatname resmi bedeli		
şehir gayetine kadar numaralı sandık makbuzundan müsteban olduğu veçhile ruhsatname resmi plan balâda muharrer kuruş osmanlı altını olarak ahz ve kabzedilmiştir. Fi ve fi		

Ek III: 1322 tarihinde Avrupa devletlerinde tütün gelirleri ve tütünleri toplama çeşitleri

HÜKÜMET	USULÜ	VARİDAT (LİRA-YI OSMANİ)	NÜFUS BAŞINA İSABET EDEN MİKTAR (GURUŞ)
Almanya	Bandrol	4.370.436	7,18
İngiltere	Bandrol	14.646.800	33,58
Fransa	Monopol	16.562.128	40,93
Avusturya - Macaristan	Monopol	14.925.825	30,51
İtalya	Monopol	10.514.944	32,07
İspanya	Şirket Rejimi	5.900.462	29,59
Rusya	Bandrol	6.745.487	5,44
Amerika	Bandrol	16.267.500	19,49
Bulgaristan	Bandrol	726.000	19,6
Devlet-i Aliye	Şirket Rejimi	902.755	4,51

EXTENDED ABSTRACT

Tobacco smuggling in the Ottoman Empire started in the 17th century and continued until the collapse of the state. It is seen that tobacco smuggling has increased especially after the Regie Administration took control of tobacco. In our study; First of all, it is mentioned about the entry of tobacco into the Ottoman Empire, and then it continues with the acceptance and taxation of tobacco by the state. It is seen that tobacco, whose agriculture increased over time, began to gain importance with the increase in the use and production of the society. The production and sale of tobacco, which has become a profitable business, started to attract the attention of smugglers who wanted to make a profit by getting the state out of the way, so smuggling activities continued to increase. Our primary purpose in our study is to focus on these smuggling activities and to address the unrest caused by the Regie practices in society and to reveal the reasons for the increase in smuggling. Then, after mentioning the negative practices of the military units called "kolcu" of the Regie administration, which was assigned to fight against smuggling in addition to collecting tobacco taxes, we examined the increase in smuggling. Finally, the organizational structure and fields of activity of the "Kordon union", which were established as an auxiliary force to prevent increasing smuggling, were evaluated and their success or not.

Although there have been many studies reporting the clashes between tobacco smugglers and Regie's kolcu, it has been observed that there was no special study, except for a few superficial discourses, of the Kordon union established to assist the kolcu and the Zabtiye troops. This caused the Kordon union not to be fully understood. In some sources, the fact that the Regie's kolcu and Kordon union are cited as the same thing is a manifestation of this incomprehensibility. In our study, in the light of archive documents, the establishment steps, establishment and organizational plan of the Kordon union and their situation after they were established were evaluated. The findings obtained here were compared with second-hand sources and errors were tried to be corrected in the light of archive documents.

During the study, it was stated that tobacco smuggling in second-hand sources in general started with the entrance of the Regie to the country, the use of weapons by tobacco smugglers was caused by the use of weapons by the Regie's kolcu, as the Regie security expenditures correspond to approximately 50 % of the Regie expenditures, and most importantly, the Kordon union are exactly the same as the Regie's kolcu, the statements were tried to be corrected. It was tried to be proved by archive documents, books written about the period and doctoral theses on the subject that the registry's security expenditures corresponded only to around 10-15 %

of the total expenditures and that Kordon troops and tobacco rangers were different unions, tobacco smuggling was carried out in the Ottoman Empire long before the Regie and finally tobacco smugglers used weapons before the Regie's kolcu.

The scarcity of archive documents belonging to the Kordon union was the biggest problem encountered during the study. In the archive scanning, about 20 individual archive documents belonging to Kordon union were found. Undoubtedly, among these documents, the directive issued by the Şûrâ-yı Devlet is the most important. In this way, the numerical data and establishment purposes of the Kordon union could be clearly understood.

As a result, the main purpose of the study is to contribute to the military and social conflict between tobacco smugglers and Regie's kolcu and to enrich the literature on this subject.